

ARCHEOLOGIENOTA
Schilde - Kortvoortbaan

DEEL I - VERSLAG VAN RESULTATEN

ATELIER ILSE ROOVERS
ARCHEOLOGISCHE STUDIES
RAPPORT 129

Atelier Ilse Roovers

G&R bv

Bergstraat 39

2861 Onze-Lieve-Vrouw-Waver

0495 / 88 72 88

© Atelier Ilse Roovers

ROOVERS I., Archeologienota Schilde – Kortvoortbaan, *Archeologische studies* 129, Onze-Lieve-Vrouw-Waver, 2024.

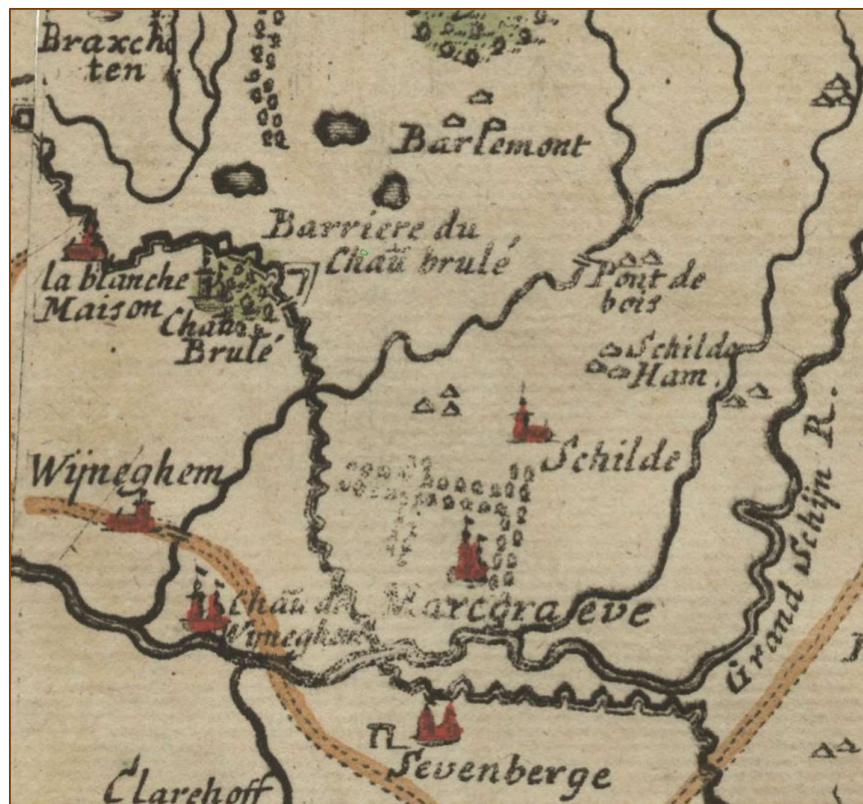
Illustratie voorblad: detail uit de kaart van Fricx 1712

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve mij de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken. Deze uitgave mag niet zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt. Gegevens worden niet gedeeld met derden zonder uitdrukkelijke toestemming van de opdrachtgevers of initiatiefnemers. Atelier Ilse Roovers aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ARCHEOLOGIENOTA

Schilde - Kortvoortbaan

DEEL I - VERSLAG VAN RESULTATEN

Ilse Roovers

Onze-Lieve-Vrouw-Waver
2024

Inhoudstafel

DEEL I : VERSLAG VAN RESULTATEN

1.	INLEIDING	5
1.1	Administratieve fiche	5
1.2	Introductie	6
1.3	Methodiek en indeling	9
2.	BESCHRIJVING VAN DE GEPLANEDE WERKZAAMHEDEN	11
2.1	Huidige toestand	11
2.2	Nieuwe toestand	13
3.	BUREAUSTUDIE	15
3.1	Landschappelijke context	15
3.2	Archeologische context	22
3.3	Historische context	26
4.	SYNTHESE	33
4.1	Conclusies uit de bureaustudie	33
5.2	Impact	33
5.4	Kans op kennisvermeerdering	34
5.5	Advies	35
5.	SAMENVATTING	36
6.	Bibliografische referenties	37
7.	Lijst van figuren	38
8.	Lijst van foto's	38

1. INLEIDING

1.1 Administratieve fiche

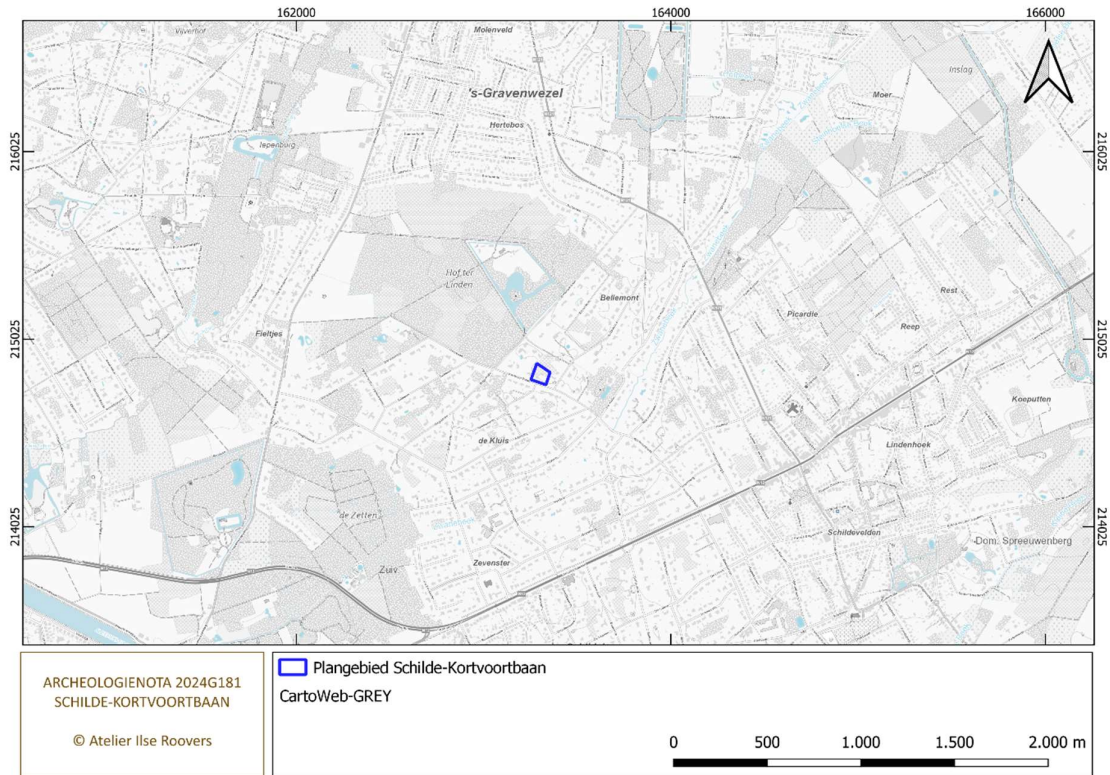
Project	Archeologienota Schilde-Kortvoortbaan	
Projectcode	2023H301 bureaustudie	
Oppervlakte terrein	6.850 m ²	
Geplande ingreep	Verkaveling	
Wetgeving	De wetgeving met betrekking tot de archeologie: het onroerend erfgoed decreet van 12 juli 2013 en het onroerend erfgoed besluit van 16 mei 2014, die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016, gewijzigd op 18 juli 2017 en met terugwerkende kracht toepasbaar vanaf 1 juni 2017.	
Gemeente en enclave	Schildes	
Provincie	Antwerpen	
Kadastrale gegevens	3 ^{de} afdeling, sectie B nr. 514 E3 en 514 N3	
Bounding Box	X	Y
	162898.2	214200.6
	163009.5	214099.5
Autorisatie	Ilse Roovers, OE/ERK/Archeoloog/2019/00032	
Auteur	Ilse Roovers	
Onderzoekstermijn	07-2024	

1.2 Introductie

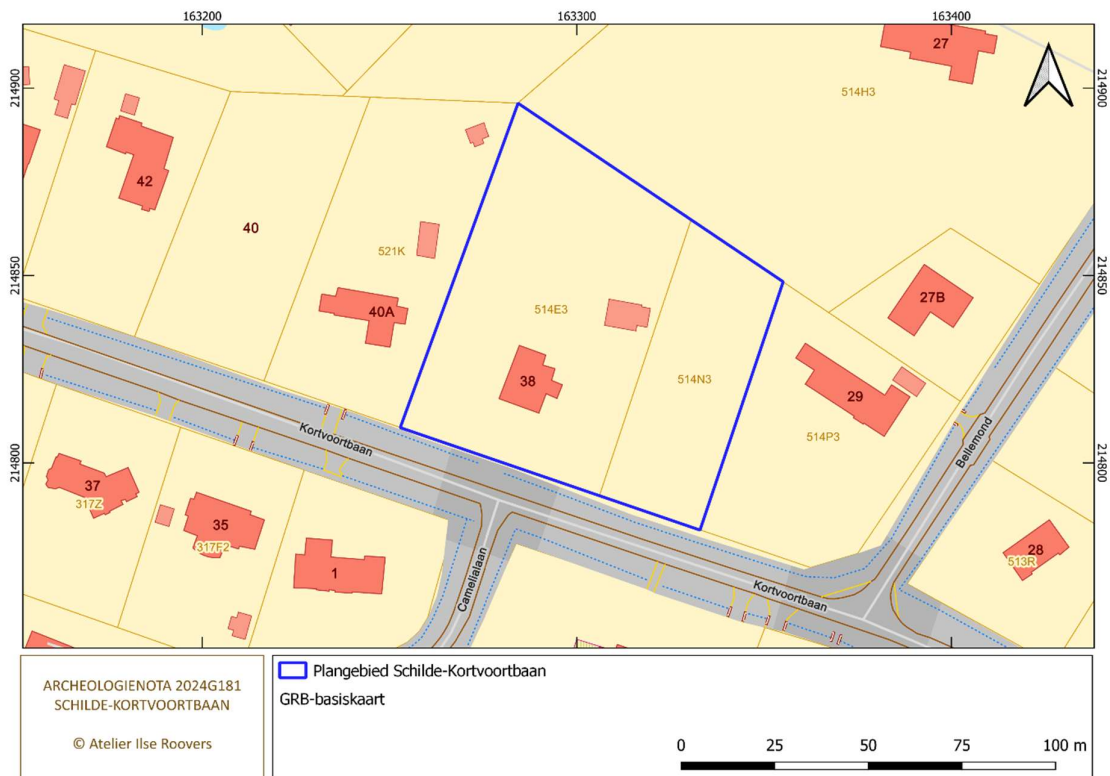
Het te verkavelen gebied is gelegen aan de Kortvoortbaan in Schilde, 3de afdeling, sectie B, percelen 514E3 en 514N3. De percelen liggen in woonparkgebied. Het terrein is deels bebouwd en deels bebost. De verkaveling omvat twee loten voor open bebouwing. De totale oppervlakte van het terrein bedraagt 6.850 m².

In 2023 is reeds een archeologienota opgemaakt voor perceel 514E3, raadpleegbaar op <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/27289>. Omdat aan de geplande verkaveling perceel 514N3 wordt toegevoegd, dient een nieuwe omgevingsvergunning te worden aangevraagd en dient daarbij ook een nieuwe archeologienota opgemaakt te worden.

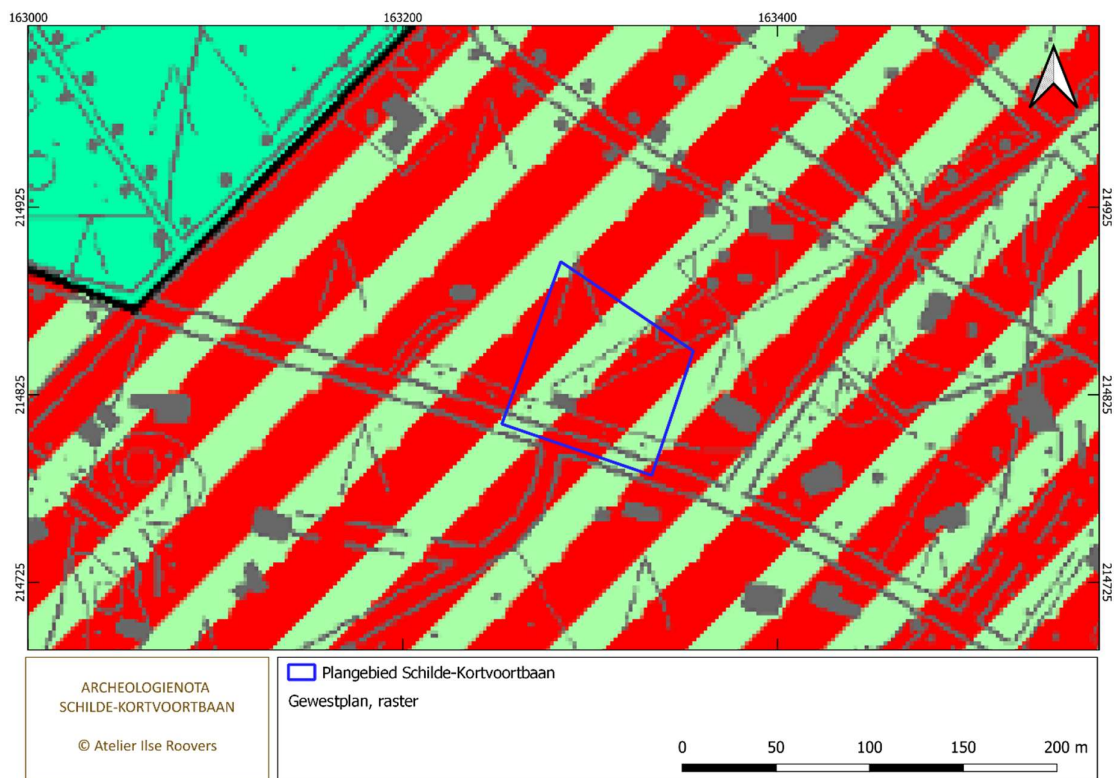
Deze archeologienota houdt een archeologisch vooronderzoek in en bestaat uit twee delen. Het eerste deel is het verslag van de resultaten van het bureauonderzoek waarin het terrein archeologisch gewaardeerd wordt. Op basis van deze resultaten worden in het tweede deel de maatregelen uitgewerkt naar aanleiding van de geplande bodemingrepen.

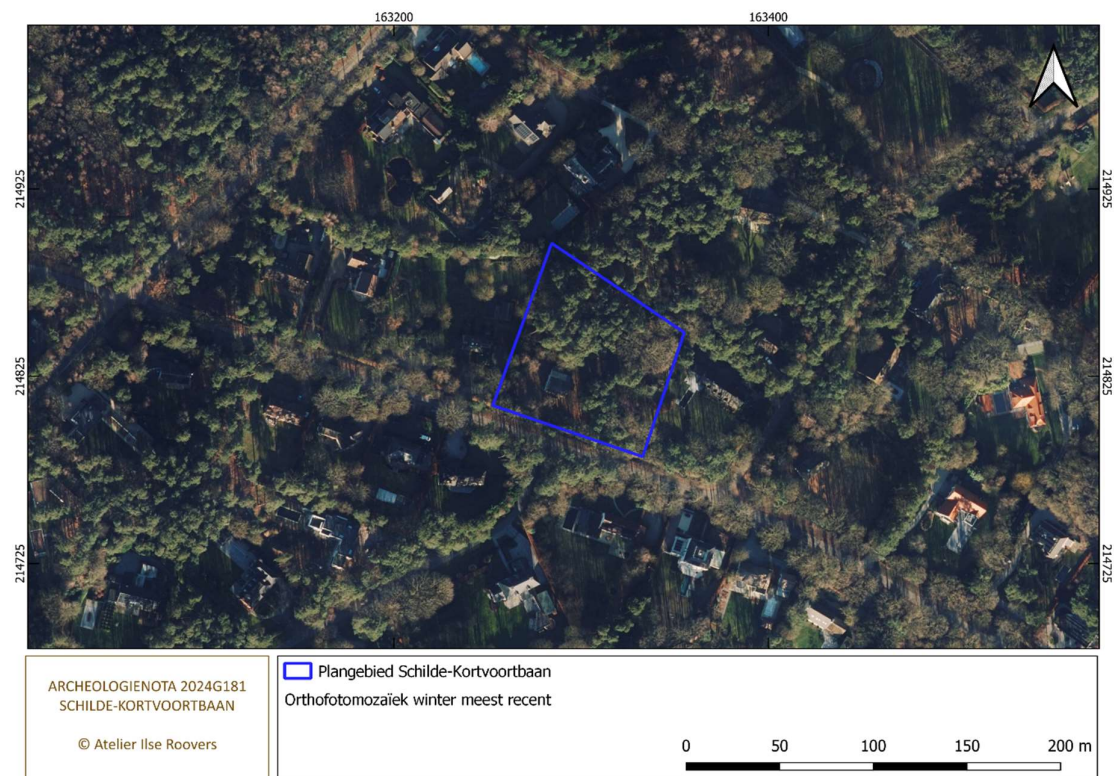
Figuur 1: Plangebied op de topografische kaart (bron: geopunt)

Figuur 2: Plangebied op het grootschalig referentiebestand (bron: geopunt)

Figuur 3: Plangebied op het gewestplan (bron: geopunt)

Figuur 4: Plangebied op meest recente luchtfoto (bron: geopunt)

1.3 Methodiek en indeling

METHODIEK

Het doel van deze bureaustudie is het plangebied archeologisch te evalueren op basis van de bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. **Archeologienota ID 27289** is de **basis van deze bureaustudie**. We verzamelen informatie over de mogelijke aan- of afwezigheid van archeologisch en cultuurhistorisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie tot het omringende landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig erfgoed worden ingeschat. We bepalen hoe daarmee moet omgegaan worden in het kader van de geplande bodemingrepen. Hiertoe beschrijft de Code van Goede Praktijk¹ de mogelijke onderzoekstrajecten of -faseringen waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek, veldkartering) en vooronderzoek met ingreep in de bodem (verkenkend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd-artefactensites).

Op de volgende onderzoeksvragen wordt tijdens dit bureauonderzoek een antwoord geformuleerd:

- Welke gegevens bieden de gekende bronnen over archeologie en cultuurhistorie m.b.t. het plangebied?
- Hoe evolueerde het landschap? Is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief? Wat zijn de gekende verstoringen?
- Is verder aanvullend vooronderzoek noodzakelijk?

INDELING VAN DEZE STUDIE

In hoofdstuk 2 wordt de impact op de bodem in kaart gebracht. De bestaande toestand en de geplande bebouwing worden bestudeerd. De werken waarvoor een omgevingsvergunning wordt aangevraagd, worden beschreven aan de hand van de plannen die de opdrachtgever ter beschikking stelt.

Daarna volgt de studie van de landschappelijke context in hoofdstuk 3.1. De topografie, hydrografie, geologie, bodem, bodembedekking, -gebruik en -erosie wordt bestudeerd m.b.t. het plangebied. De kaarten zijn online geraadpleegd op www.geopunt.be en op.

In hoofdstuk 3.2 bekijken we of er archeologische informatie beschikbaar is voor dit terrein en de nabije omgeving. Hiervoor is de centrale archeologische inventaris van het agentschap onroerend erfgoed geraadpleegd (verder: CAI). Deze data zijn in eerste instantie indicatief. We merken op dat deze data niet volledig zijn en geen garantie bieden op de aan- of afwezigheid van archeologische sites op het terrein. Ook is de inventaris onroerend erfgoed nagekeken. De informatie is online beschikbaar op www.inventaris.onroenderfgoed.be.

Om inzicht te krijgen in de historische ontwikkeling van het plangebied vanaf de 18de eeuw worden in hoofdstuk 3.3 de historische en topografische kaarten bestudeerd. Voor het plangebied zijn de volgende kaarten online beschikbaar op www.cartesius.be: de Frick kaart (1712), de Ferraris kaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841 en de kaart Vandermaelen (1846-1854). De Masse kaart (1729-1730) en de Popp kaart (1842-1879) zijn niet beschikbaar voor dit plangebied. Om informatie te verzamelen over het landgebruik vanaf het einde van de 19de eeuw tot nu bekeken we de historische topografische kaarten en luchtfoto's van het NGI op www.cartesius.be en op www.kbr.be.

¹ Code van Goede Praktijk, versie 4.0, 28.

Tenslotte worden in hoofdstuk 4 alle gegevens gebundeld om tot een archeologische waardering te komen. Hierbij wordt de kans op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed, de kans op kennisvermeerdering en de bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologische erfgoed ingeschat. Op basis van deze waardebeoordeling en de impact van de geplande werken op de bodem wordt onderzocht of er maatregelen moeten opgesteld worden inzake de verdere archeologische opvolging voor dit plangebied.

KAARTEN

De kaarten zijn opgemaakt in QGIS 3.28. De datasets zijn afkomstig van de geoloketten van Federale en Vlaamse overheden. De schalen waarop de kaarten zijn aangemaakt, worden aangepast in functie van de context waarin het plangebied wordt getoond.

OVERZICHT VAN DE ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE PERIODEN

Volgens de huidige spelling worden historische perioden en woorden waarmee we de tijd indelen geschreven met een kleine letter. De regel geldt voor courante teksten. In gespecialiseerde publicaties kan ervan worden afgeweken. Wij verkiezen om deze woorden met een kleine letter te schrijven op uitzondering van geologische tijdvakken.

Periode	Tijd in jaren
nieuwste tijd	19 ^{de} eeuw - heden
nieuwe tijd	16 ^{de} eeuw – 18 ^{de} eeuw na Chr.
middeleeuwen	5 ^{de} eeuw – 15 ^{de} eeuw na Chr.
late middeleeuwen	13 ^{de} eeuw – 15 ^{de} eeuw na Chr.
volle middeleeuwen	10 ^{de} eeuw - 12 ^{de} eeuw na Chr.
vroege middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^{ste} eeuw – 9 ^{de} eeuw na Chr.
vroege middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^{de} eeuw – 8 ^{ste} eeuw na Chr.
vroege middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^{de} eeuw na Chr.
Romeinse tijd	57 voor Chr. - 402 na Chr.
ijzertijd	800 - 57 voor Chr.
late ijzertijd	250 - 57 voor Chr.
midden ijzertijd	475/450 - 250 voor Chr.
vroege ijzertijd	800 - 475/450 voor Chr.
brons tijd	2100/2000 - 800 voor Chr.
neolithicum (jonge steentijd)	5300 - 2000 voor Chr.
finaal neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.
laat neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.
midden neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.
vroeg neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.
mesolithicum (midden steentijd)	ca. 9500 - 4000 voor Chr.
paleolithicum (oude steentijd)	tot 10 000 voor Chr.

Figuur 5: Overzicht van de archeologische en historische perioden (bron Onderzoeksbalans Vlaanderen)

2. BESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE WERKZAAMHEDEN

2.1 Huidige toestand

Zie figuur 6.

Op perceel 514E3 (4.623 m²) bevindt zich een oudere villa en een gefundeerd bijgebouw. Of de woning onderkelderd is, is niet gekend. Achter de woning (ten noorden) is een terras aangelegd, rond de woning een grasveld. In de boszone achter de villa zijn tuinpaden aangelegd, er groeien vooral dennen. Het betreft jonge en jong-volwassen bomen met stamomtrek 60/80 cm en 125/155 cm². Aan de voorzijde van de villa groeit hoofdzakelijk loofhout, vooral inlandse eiken met een stamomtrek van 60 tot 110 cm. Perceel 514N3 (2.227 m²) is bebost.

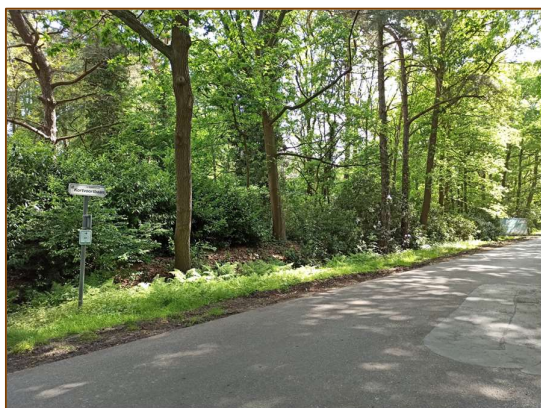

Foto 1: Zicht op het plangebied langs de Kortvoortbaan (Z naar N)(bron: opdrachtgever)

Foto 2: Zicht op de woning nr. 38 langs de Kortvoortbaan (W naar O)(bron: opdrachtgever)

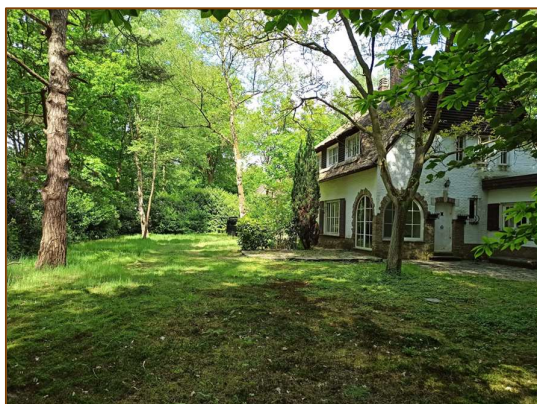

Foto 3 : Zicht op de voorzijde van de woning nr. 38 (W naar O)(bron: opdrachtgever)

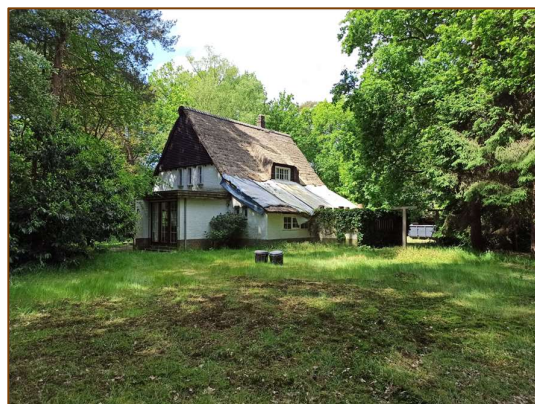
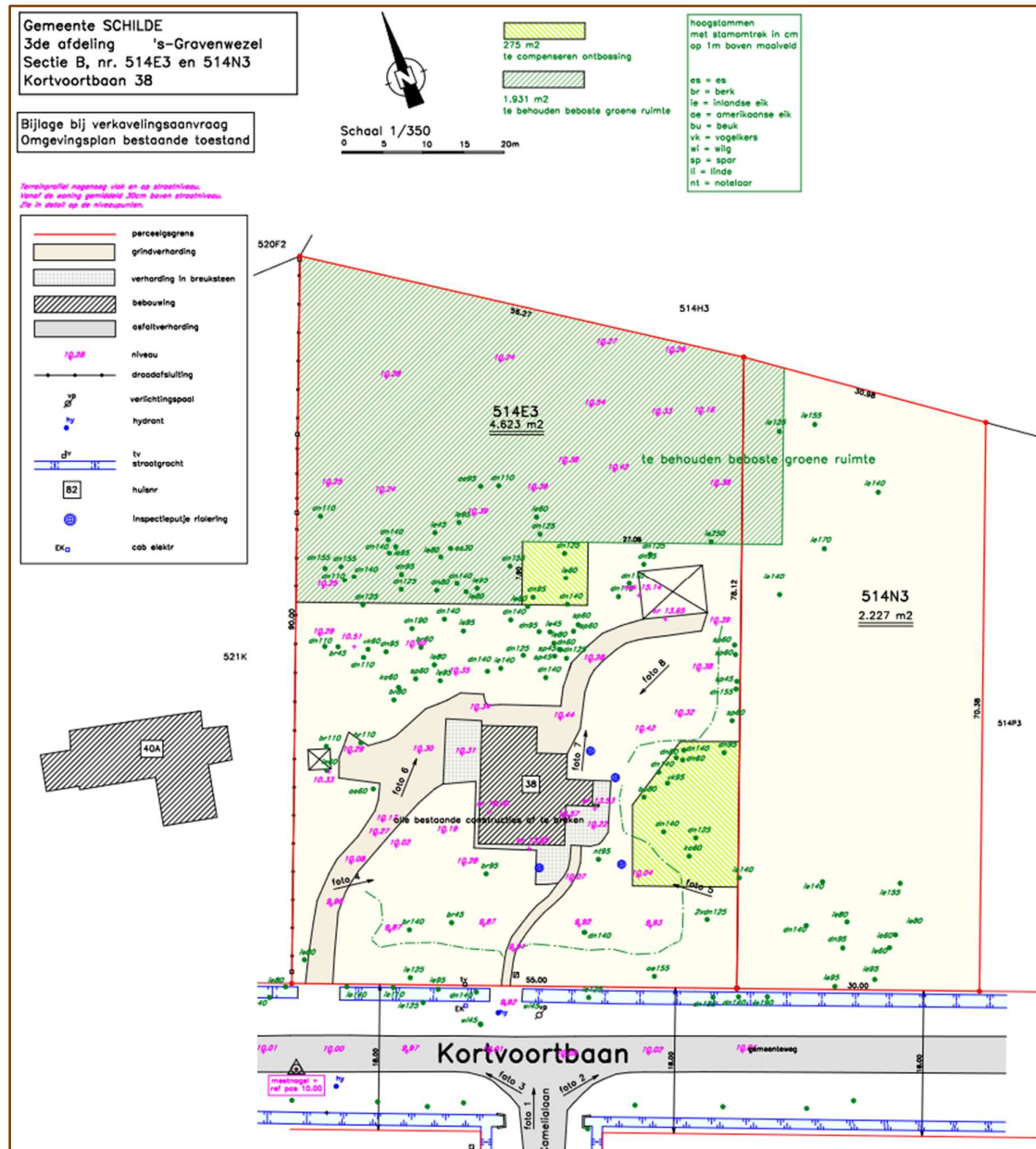

Foto 4: Zicht op de achterzijde van de woning (NW naar ZO)(bron: opdrachtgever)

² TROUET, p. 41.

Figuur 6: Plan bestaande toestand (bron opdrachtgever)

2.2 Nieuwe toestand

Zie figuur 7.

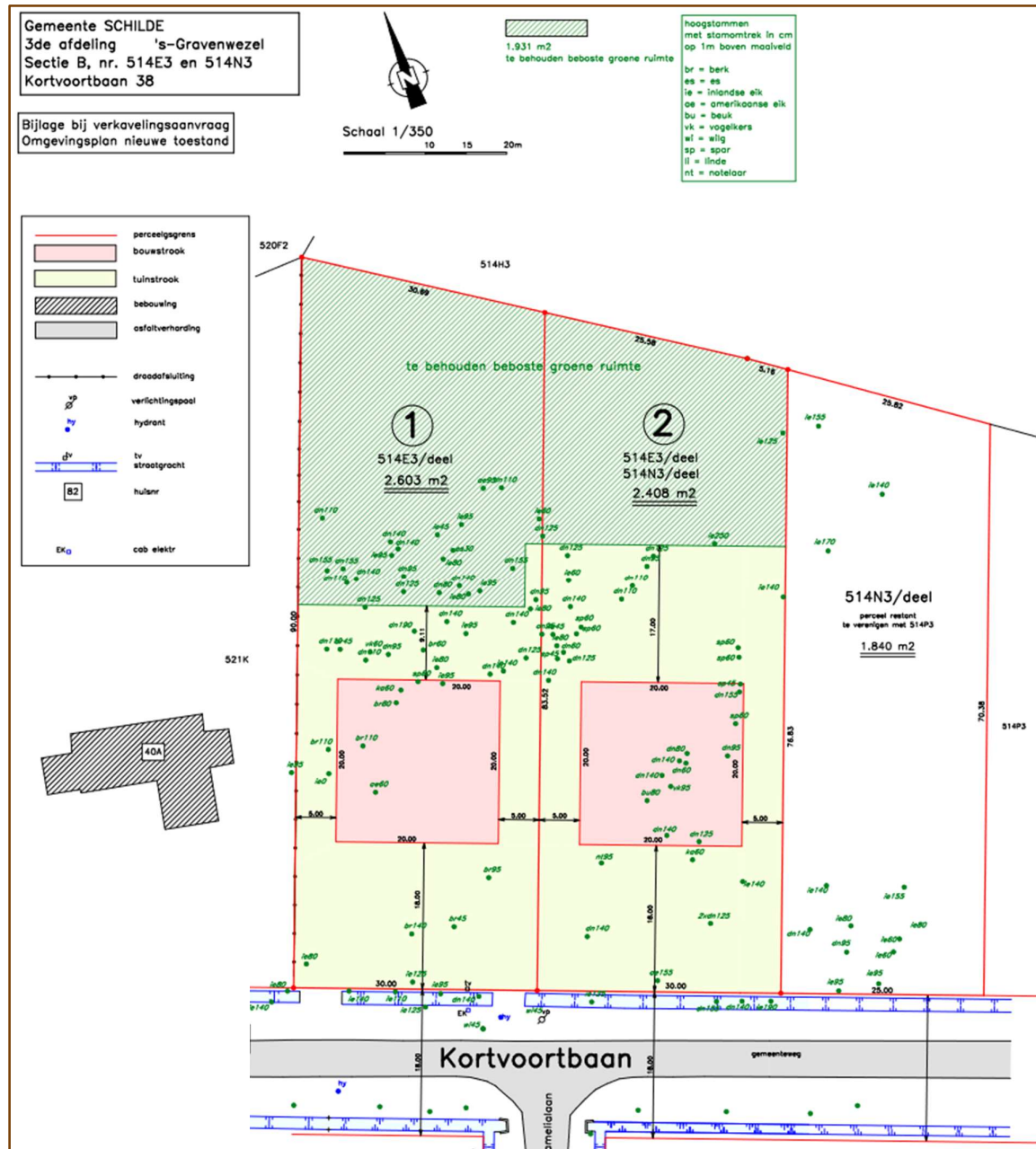
De initiatiefnemer vraagt een omgevingsvergunning aan voor een **verkaveling**. Het terrein van 6.850m² zal worden opgedeeld in **twee loten** voor open bebouwing en een restperceel. Lot 1 heeft een oppervlakte van 2.603 m², lot 2 is 2.408m² groot. Het **restperceel** heeft een oppervlakte van 1.840 m² en wordt toegevoegd aan perceel 514P3.

De zone waar de woningen zullen worden gebouwd, is gekend. De exacte uitvoering en de diepte van de verstoringen zijn nog niet gekend. Er wordt standaard rekening gehouden met een minimumverstoring van -0,80 m -mv voor de aanleg van funderingen van de woningen en eventuele gelijkvloerse bijgebouwen. Of er kelders of kruipkelders komen, staat nog niet vast. De woningen zijn toegankelijk via de Kortvoortbaan. De bestaande woning wordt gesloopt. Het gebouw bevindt zich binnen de contouren van de bouw- en tuinzones van de geplande verkaveling.

De gemeente Schilde legt bijkomende verkavelingsvoorschriften op omdat de percelen in woonparkgebied liggen:

- De bouwzones bedragen maximaal 400 m² per lot (rood).
- De tuinzones bedragen ca. 1.000 m² voor lot 1 en ca. 1.250 m² voor per lot 2 (geel)
- De bestaande **beboste groene zone moet behouden blijven**: 1.931 m² (groen gearceerd)

Bij een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden wordt in principe het volledige plangebied in rekening genomen voor de archeologische evaluatie. Vanwege de bijkomende **verkavelingsvoorschriften voor woonparkgebieden** beslaat de zone waar de **bodemingrepen** zijn gepland **maximaal 3.079 m²**. In de te behouden groene zone van 1.931 m² zijn geen bodemingrepen toegelaten.

Figuur 7: Plan nieuwe toestand (bron opdrachtgever)

3. BUREAUSTUDIE

De bureaustudie bestaat uit: (1) de beschrijving van de aardkundige kenmerken van het plangebied op basis van de geologische, de bodemkundige en de topografische gegevens, (2) de inventarisatie van de archeologische context waarin de archeologische voorkennis en de gegevens van de CAI worden doorgelicht en (3) de studie van de historische context met aandacht voor de cartografie en de luchtfotografie met betrekking tot het plangebied.

Het archeologisch bureauonderzoek heeft als doel om de archeologische waarde van het plangebied in te schatten en te bepalen hoe daarmee moet omgegaan worden in het kader van de toekomstige bodemingrepen³.

3.1 Landschappelijke context

GEOGRAFIE

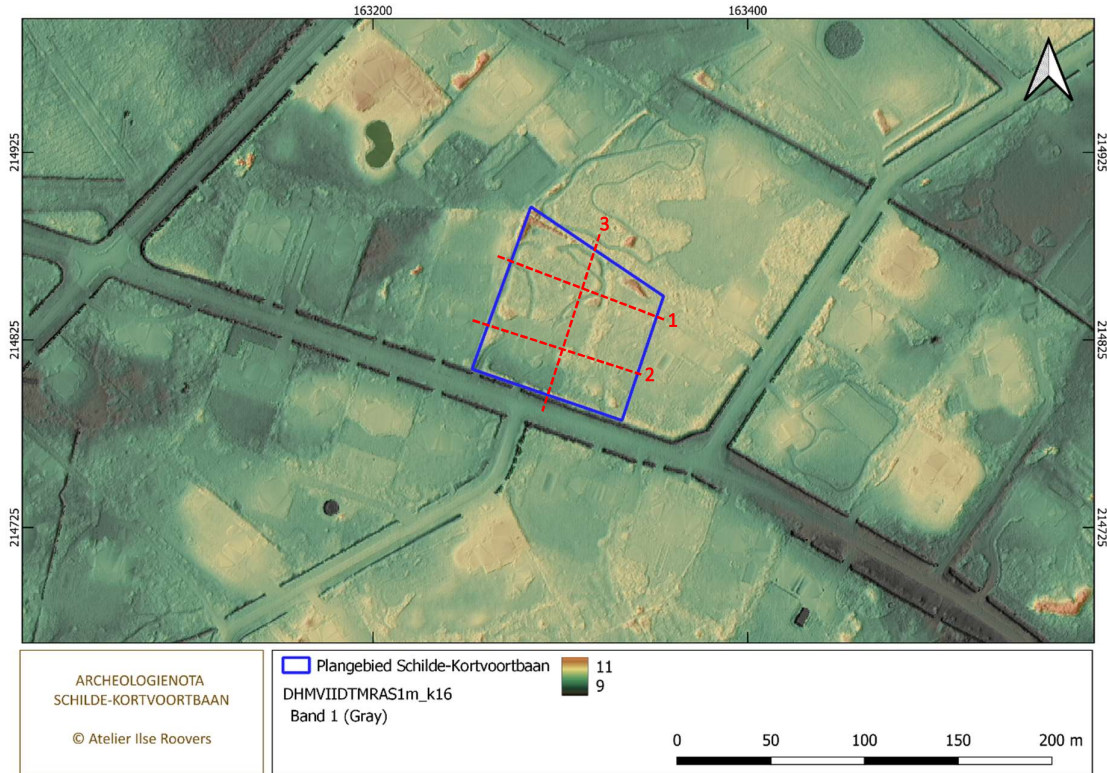
Het terrein bevindt zich op 2 km ten westen van het centrum van Schilde en op 1 km ten oosten van de grens met Wijnegem. Geografisch ligt het terrein in de **Centrale Kempen** (Land van Zoersel-Wijnegem).

Het terrein situeert zich in het deelbekken van de Bovenschijn dat tot het Beneden-Scheldebekken behoort. Op ca. 500 m ten zuidoosten stroomt de Zwanebeek die afwatert in zuidwestelijke richting en uitmondt in het Groot Schijn ter hoogte van Wijnegemhof op ca. 2.5 km ten W. Het verloop van de Zwanebeek is natuurlijk. Geomorfologisch bevindt het terrein zich in de depressie van de Schijns-Nete waar de topografie niet hoger dan 20 m TAW reikt. Het hoogteverloop situeert zich tussen 9.3 en 10.3 m TAW (figuur 7-11). Het terrein ligt in een vallei-situatie⁴, tussen de beken Klein Schijn en de Zwanebeek.

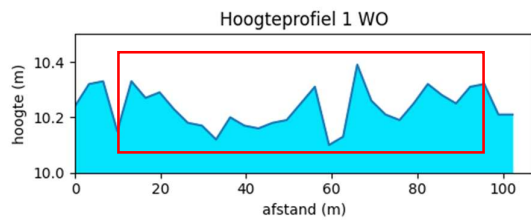
Centraal op het perceel bevindt zich een depressie die overeenkomt met de aanwezige verharding op dit terrein. Volgens de kaart van de overstromingsgevoelige gebieden is het plangebied niet overstromingsgevoelig.

³ Code van Goede Praktijk, p. 48-50.

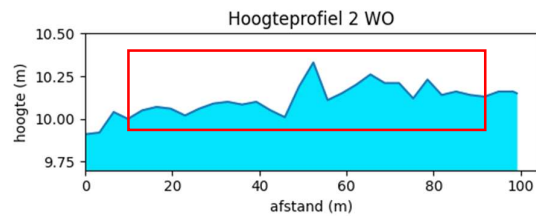
⁴ RENSINCK 2008.

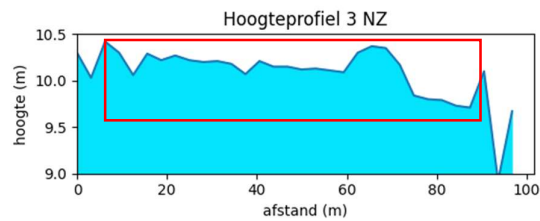
Figuur 8: Digitaal hoogtemodel van het plangebied (bron LIDAR DHMII)
Hoogteprofielen in rode stippenlijn

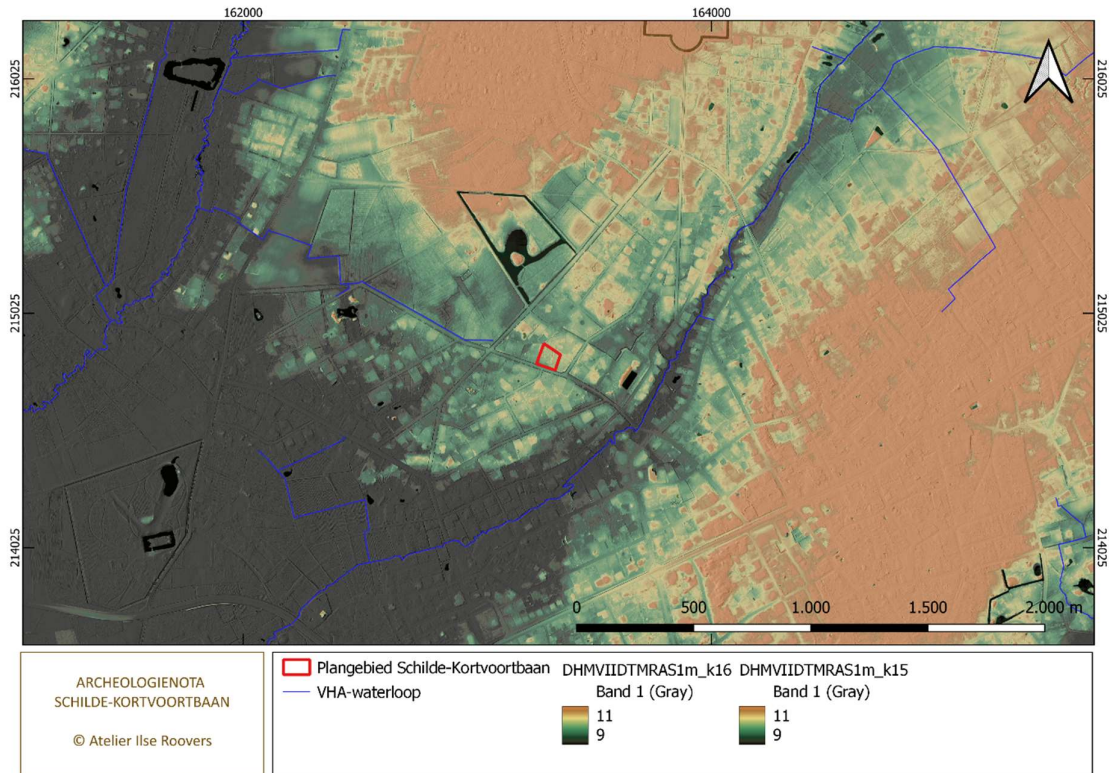
Figuur 9: Hoogteprofiel 1 WO

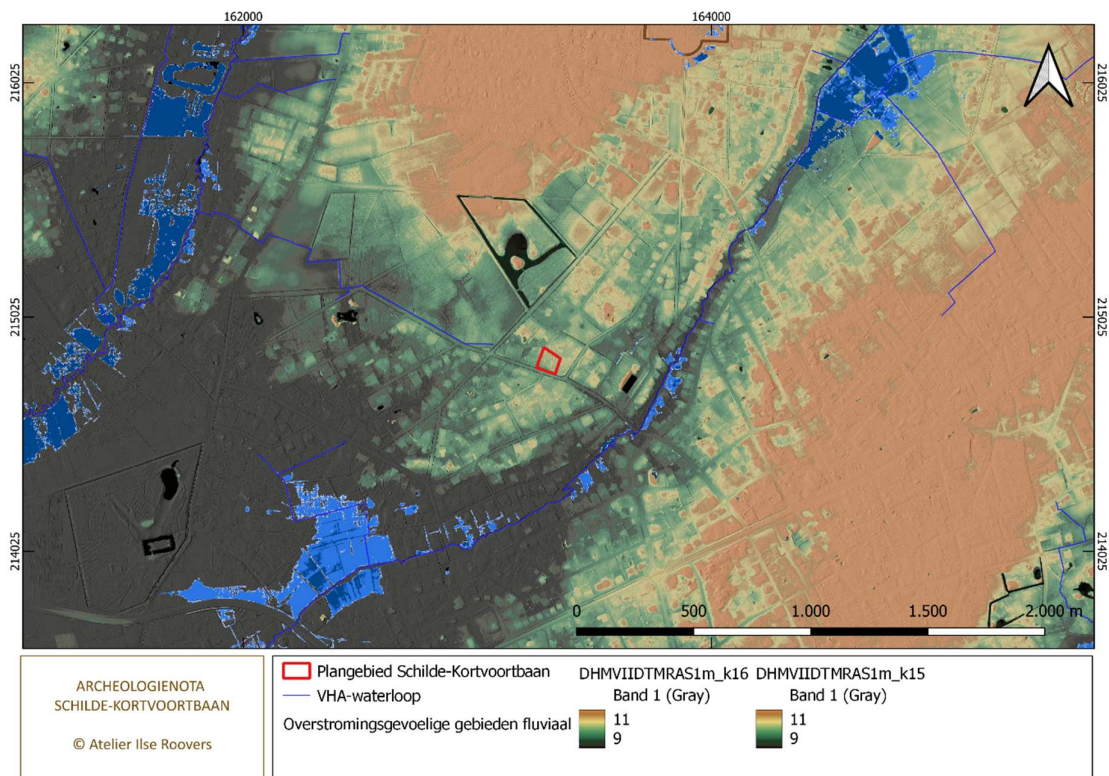
Figuur 10: Hoogteprofiel 2 WO

Figuur 11: Hoogteprofiel 3 NZ

Figuur 12: Digitaal hoogtemodel van de omgeving (bron LIDAR DHMII)

Figuur 13: Fluviaal verstromingsgevoelige gebieden (bron geopunt)

TERTIAIRGEOLOGIE

Volgens de tertiair geologische kaart is in deze omgeving de **formatie van Brasschaat** gekarteerd. De sedimenten zijn tussen 5.3 tot 2.6 miljoen jaar geleden gevormd tijdens het plioceen. Ter hoogte van het plangebied bevinden zich afzettingen die behoren tot het lid van Hemeldonk (BsHd). De afzettingen bestaan uit lichtgrijs tot lichtgroen fijne, zeer goed gesorteerde zanden die weinig klei-, glauconiet- en glimmerhoudend zijn. De top van de sedimenten bevindt zich op een diepte van ca. 3,9 m⁵.

QUARTAIRGEOLOGIE

Op de Tertiaire zanden zijn tijdens het Quartair sedimenten afgezet van het **profieltype 21** waarbij er twee verschillende afzettingen worden onderscheiden⁶.

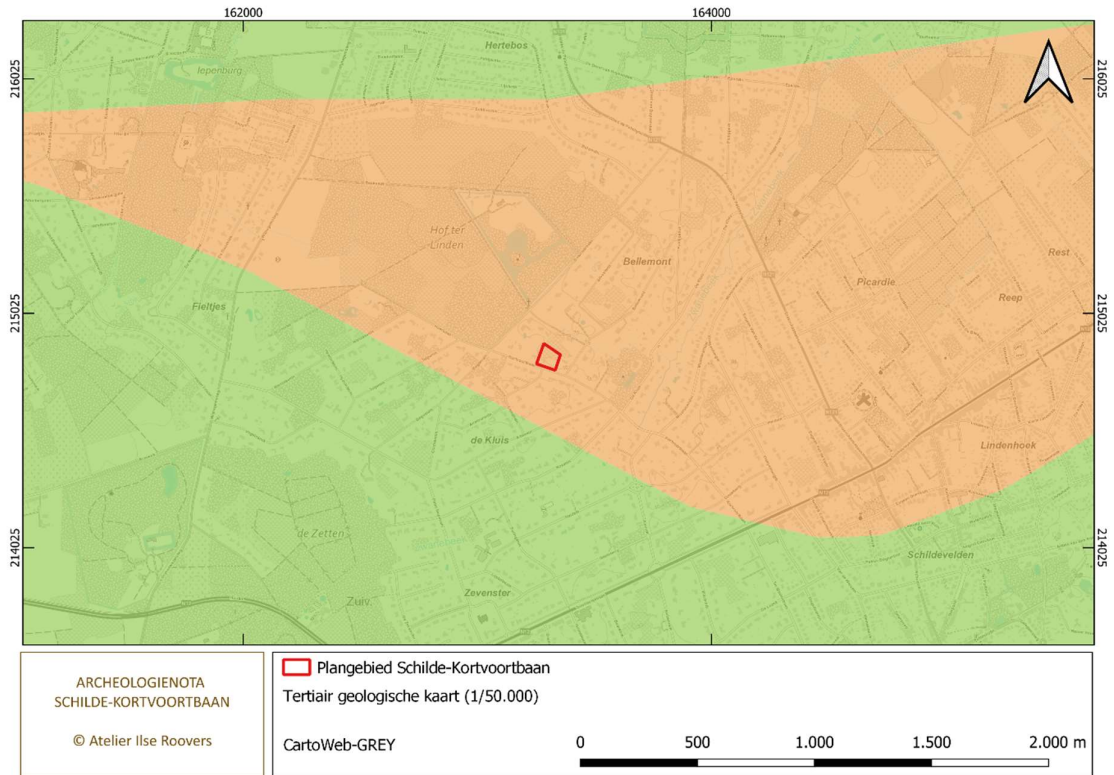
- De bovenste laag **ELPw** bestaat uit eolische- of windafzettingen van zand tot silt uit het weichseliaan, de laatste ijstijd (116.000 tot 11.700 jaar geleden, dit is de laatste fase van het pleistoceen) en ook uit het vroeg-holocene, ca. 11.700 tot 10.600 jaar geleden. De afzettingen uit het weichseliaan zijn dekzanden en/of stuifzanden. De holocene afzettingen zijn stuifzanden. De vorming ervan wordt toegeschreven aan de grote ontbossingen en het plaggen van de heidegebieden. Door het steken van plaggen verdwijnt namelijk de bodem of de begroeiing met verstuivingen van de resterende sedimenten tot gevolg. In deze windafzettingen hebben zich vervolgens podzolen ontwikkeld.
- De windafzettingen kunnen voorkomen in combinatie met hellingsafzettingen **HQ**. Dit zijn afspoelingssedimenten die onder optimale omstandigheden van plots intense wateraanvoer als gevolg van de ondoordringbaarheid van de grond door verzadiging, uitdroging of vries en dooi ontstaan.
- Hieronder bevinden zich getijdenafzettingen uit het vroeg-pleistoceen met mogelijk invoeging van rivier- en windafzettingen **G(f)VPt,p-Te**.

Op de kaart wordt vermeld dat er 'geen holocene en/of tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de pleistocene sequentie' aanwezig zijn. Deze toevoeging houdt geen consequenties in inzake de aan- of afwezigheid van archeologische vindplaatsen⁷.

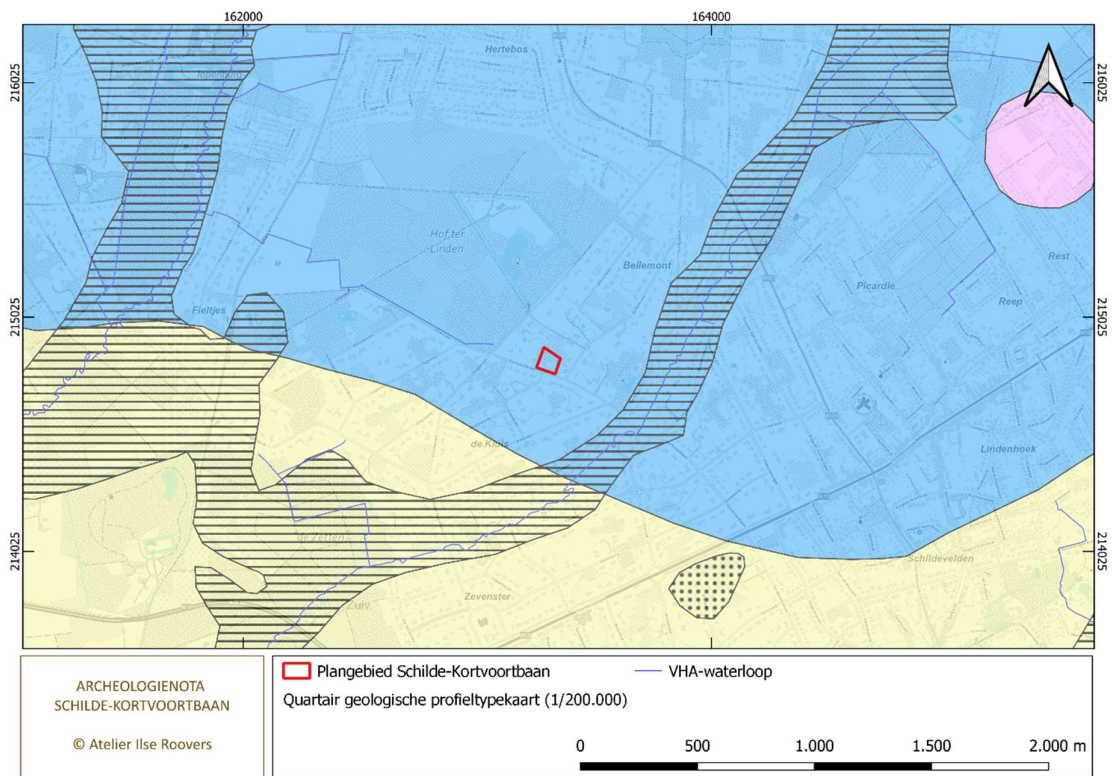
⁵ http://dov.vlaanderen.be/geologie/neo_paleo:tertiair_50k

⁶ www.milieuinfo.be: zie legende bij de Quartair geologische profieltypekaart door Bogemans F. in 2006. https://www.milieuinfo.be/dms/d/d/workspace/SpacesStore/bfe684da-3d64-4cb9-9380-664482740c80/quartair_legende.pdf

⁷ Mondelinge informatie van geoloog Bart Ooghe.

Figuur 14: Plangebied op de tertiair geologische kaart (bron DOV Vlaanderen)

Figuur 15: Plangebied op de quartair geologische profieltypekaart (bron DOV Vlaanderen)

BODEMKUNDE

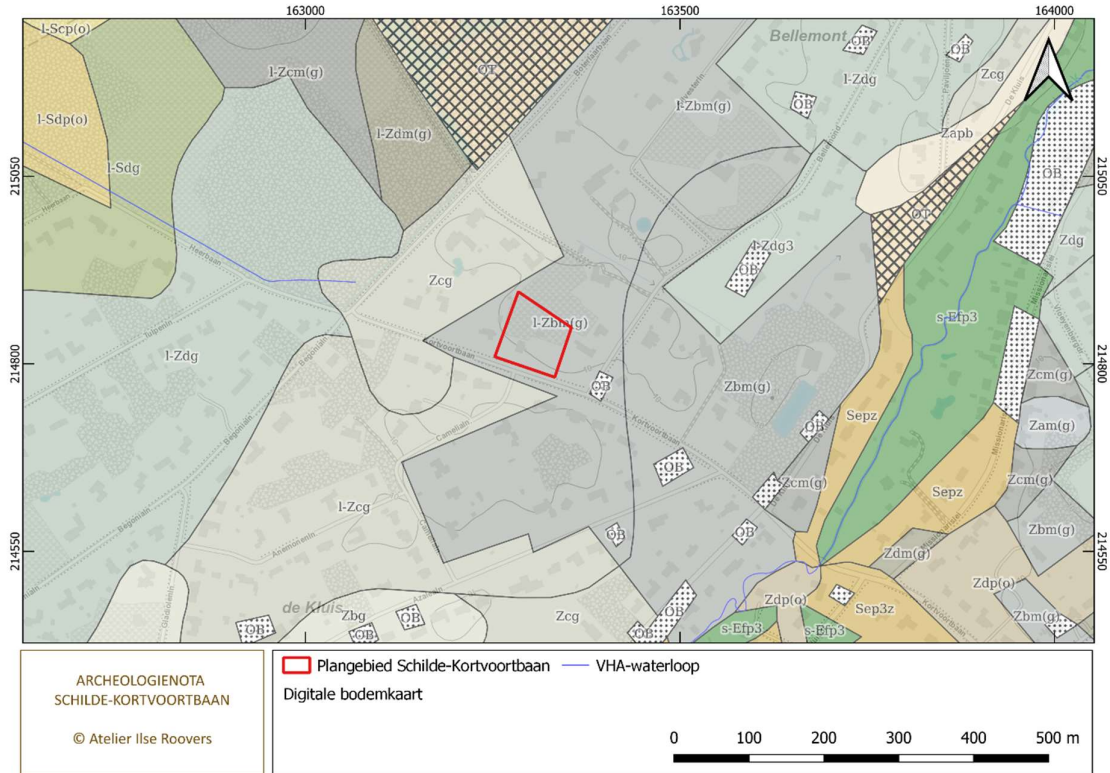
In het plangebied is de **plaggenbodem Zbm** gekarteerd. Het betreft een **droge zandgrond met diepe antropogene humus A-horizont**. Daaronder worden vaak overblijfselen van een podzol B- of een verbrokkelde textuur B-horizont aangetroffen. Roestverschijnselen beginnen vanaf 90 tot 120cm diepte. Deze bodemserie wordt overwegend als akkerland gebruikt. De bodem is gevoelig aan droogte in de zomer. Plaggenbodems zijn archeologisch interessant. Ze komen voor in de buurt van oude woonkernen of hoeven. Vanaf de middeleeuwen werden arme zandgronden verrijkt met een mengsel van mest uit de stal en plaggen uit de heide. Hierdoor verhoogde de akker geleidelijk aan. De dikke, afdekkende pakketten van een plaggenbodem kunnen ervoor zorgen dat archeologische bodemsporen buiten het bereik blijven van de ploeg. Afhankelijk van de toegepaste grondbewerkingstechnieken kan het zijn dat de oorspronkelijke (podzol)bodemontwikkeling goed bewaard is gebleven en bijgevolg ook archeologische sites, indien ze aanwezig zijn. Bepaalde bewerkingstechnieken zoals beddenbouw, diepspitten en nivellering kunnen echter een negatieve impact hebben op de bewaringstoestand van het begraven bodemprofiel en dus ook op eventueel aanwezige archeologische sites onder het plaggendeck.

Op de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid voor dit terrein niet aangeduid. De kaart toont de inschatting van de aan- of afwezigheid van (sterk) geërodeerde gronden door water en landbewerking op perceelsniveau. Bij sterke erosie kan de inwerking van water en het landgebruik op hellingen leiden tot het wegruimen van relevante archeologische niveaus. De percelen in de omgeving en in dezelfde landschappelijke positie, en zijn gekarteerd als **verwaarloosbaar erosiegevoelig**. We verwachten voor dit plangebied dus een gelijkaardige erosiegevoeligheid. Daardoor kunnen de archeologische bodemniveaus intact bewaard zijn gebleven.⁸

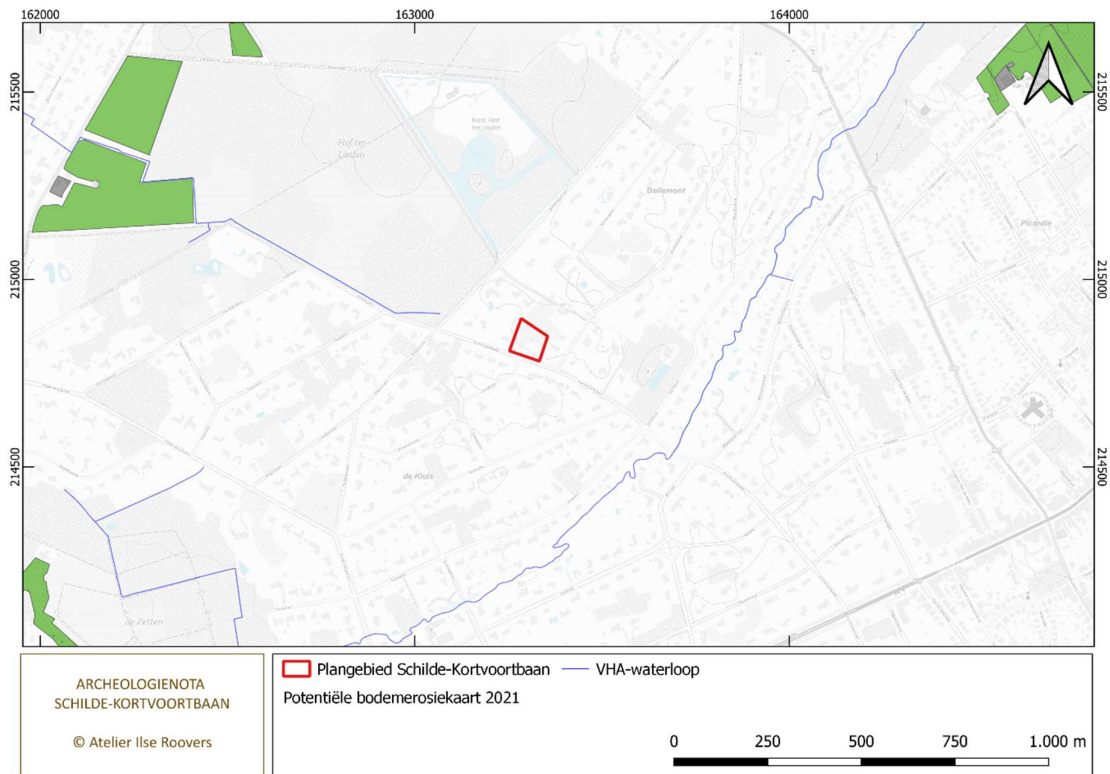
BESLUIT

Het plangebied zich situeert in de Centrale Kempen, in de vallei van de Zwanebeek. Het verloop van de beek is natuurlijk. Ze watert af naar het Groot Schijn dat tot het bekken van de Beneden-Schelde behoort. Het terrein heeft een hoogteverloop tussen 9.3 en 10.3 m TAW en is niet overstromingsgevoelig. In de ondergrond bevinden zich de tertiaire lichtgrijze tot lichtgroene, fijne zanden van de formatie van Brasschaat. Daarop zijn tijdens het quartair eolische sedimenten van zand tot silt afgezet, met onderaan in het profiel getijdenafzettingen. Op de quartaire zanden is de plaggenbodem Zbm ontwikkeld. Plaggenbodems hebben een dikke antropogene humus A-horizont en zijn daardoor archeologisch interessant omdat bodemsporen buiten het bereik kunnen blijven van de ploeg. De erosiegevoeligheid is als verwaarloosbaar ingeschat waardoor archeologische lagen intact bewaard kunnen zijn.

⁸ VAN GILS & MEYLEMANS 2022, p. 21 en 27.

Figuur 16: Plangebied op de digitale bodemkaart (bron DOV Vlaanderen)

Figuur 17: Plangebied op potentiële bodemerosiekaart (bron geopunt)

3.2 Archeologische context

Het terrein ligt niet in een vastgestelde of afgebakende archeologische zone, of een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt. Op dit terrein zijn geen archeologische elementen geregistreerd in de Centraal Archeologische Inventaris (CAI). In een straal van 2 km rond het plangebied raadpleegden we alle archeologische elementen⁹, archeologienota's en nota's.

ARCHEOLOGISCHE ELEMENTEN

- **ID 106436: Wijnegem Galgenstraat¹⁰**
Veldprospectie in 1987 in het kader van een licentiaatsverhandeling. Er is een site met walgracht aangeduid. Een datering wordt niet vooropgesteld. Bodemserie OT, OB op 1 km ten ZW.
- **ID 103192: Schilde Beukendreef – Hof ter linden¹¹**
Via erfgoedonderzoek is een 18de eeuwse landhuis of hof van plaisantie aangeduid. Bodemserie OT, op 1 km ten N.
- **ID 103194: Schilde Bellemond - Bellemondhoeve¹²**
Erfgoedonderzoek wijst op een 17de eeuwse hoeve. Bodemserie Zdm en OB op 1 km ten N.
- **ID 103212: Schilde Kasteeldreef – Steenen Hoeve¹³**
Erfgoedonderzoek toont een 18de eeuwse hoeve. Bodemserie Zdm, OB, OT op 1 km ten N.
- **ID 103216: Schilde Bellevuedreef – Grote Hoeve I¹⁴**
Erfgoedonderzoek wijst op een 18de eeuwse hoeve. Het gebouw is mogelijk ouder. Bodemserie Zam en Zbm op 1.4 km ten ZO.
- **ID 103167: Schilde Wijnegemsesteenweg 154¹⁵**
Erfgoedonderzoek duidt een 18de eeuwse woonstalhuis aan. Bodemserie Scm, op 1.5 km ten NW.
- **ID 105403: Wijnegem 's Gravenwezelsesteenweg – Verbrand Hof¹⁶**
Erfgoedonderzoek wijst op een 18de eeuwse landhuis waarvan de oudste vermelding teruggaat tot de 16de eeuw (1566). Het gebouw is afgebrand in 1579 en heropgebouwd. Bodemserie OT, op 1.5 km ten W.
- **ID 103168: Schilde Vinkenhof¹⁷**
Erfgoedonderzoek duidt een 18de eeuwse landhuis aan. Bodemserie
- **ID 983241: Schilde Wijnegemsesteenweg 81¹⁸**
Tijdens een proefsleuvenonderzoek zijn o.a. sporen van greppels geregistreerd. Datering late middeleeuwen – nieuwe tijd – nieuwste tijd.

⁹ De bronnen zijn geraadpleegd op 01-09 en 04-09-2023.

¹⁰ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/106436> en AENDENBOOM 1987.

¹¹ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103192>

¹² <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103194>

¹³ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103212>

¹⁴ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103216>

¹⁵ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103167>

¹⁶ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105403>

¹⁷ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103168>

¹⁸ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983241> en NUYTS 2021

- **ID 101923: Schilde Weselse Molen¹⁹**
Erfgoedonderzoek toont aan dat op deze locatie een molen stond uit de 18de eeuw, aangeduid op de Ferrariskaart 17771-1777.
- **ID 103183: Schilde Molenhoeve²⁰**
Erfgoedonderzoek wijst op deze locatie een molen stond uit de 18de eeuw. Hij verdween in 1908.
- **ID 102351: Schilde Kasteel van 's Gravenwezel²¹**
Erfgoedonderzoek toont aan dat het kasteel al in de 13de eeuw is vermeld, en dat het mogelijk al in de 12de eeuw werd opgericht.
- De **Steenakker van Wijnegem 105392** situeert zich op ca. 2 tot 2.5 km ten ZW. We vermelden o.a.:
ID 100113²² Tijdens veldprospecties in 1987 werd aardewerk aangetroffen dat gedateerd wordt van de metaaltijden, Romeinse tijd tot de volle en late middeleeuwen. Ook werd er lithisch materiaal uit de steentijd aangetroffen, zonder specifieke datering, op bodemserie Sdm.
ID 100673²³ Tussen 1976 en 2001 zijn op de Steenakker I, II en III opgravingen uitgevoerd. Hier bevindt zich een nederzetting uit de late ijzertijd en vroege Romeinse tijd. Vondst van gebouwplattegronden, waterputten edm. Bodemserie Scm, op ca. 1.7 km ten W.
ID 105392²⁴ Tussen 1976 en 2001 zijn de opgravingen Steenakker I, II en III uitgevoerd. Ter hoogte van ID 105392 zijn in 1993 sporen van houtbouw en een waterput uit de 11-12de eeuw aangetroffen. Bodemserie Scm en Sdm, op ca. 2 km ten W.

ARCHEOLOGIE NOTA'S EN NOTA'S

- **ID 21515: Schilde Boerendreef²⁵**
In 2021 is een bureaustudie uitgevoerd naar aanleiding van een verkaveling van gronden. Er is geen vervolgonderzoek geadviseerd. Het bodemprofiel was deels verstoord. De kenniswinst werd als laag ingeschat omdat het te onderzoeken gedeelte te klein was voor kenniswinst. Bodemserie: OB en Zgb.
- **ID 10985: Schilde Pater Nuyenslaan²⁶**
In 2019 is een bureaustudie uitgevoerd naar aanleiding van een verkaveling van gronden. Er is een vervolgonderzoek naar steentijd- en sporensites geadviseerd. De resultaten zijn nog niet gepubliceerd. Bodemserie: Zdg.

¹⁹ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/101923>.

²⁰ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103183>

²¹ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/102351>

²² <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100113> en AENDENBOOM 1987.

²³ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/103167> en AENDENBOOM 1987.

²⁴ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/100673>

²⁵ <https://id.erfgoed.net/waarnemingen/105392>

²⁶ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/21515> en HEIRBAUT 2021.

²⁶ <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10985> en REYNS & FERKET 2019

- **ID 24100: Schilde Rozenlaan²⁷**

In 2022 is een bureaustudie uitgevoerd naar aanleiding van een verkaveling van gronden. Aansluitend is een landschappelijk bodemonderzoek uitgevoerd waarbij de bodem verstoord bleek. Er werd geen verder vervolgonderzoek geadviseerd.

- **ID 7024: Schilde Brasschaatsebaan²⁸**

In 2017 is een bureaustudie uitgevoerd naar aanleiding van een verkaveling van gronden. Er is een vervolgonderzoek naar sporensites geadviseerd. De resultaten zijn nog niet gepubliceerd.

- **ID 12225: Schilde Kluisdreef²⁹**

In 2017 is een bureaustudie uitgevoerd naar aanleiding van een verkaveling van gronden. Er is een vervolgonderzoek naar steentijdssites en sporensites geadviseerd. De resultaten zijn nog niet gepubliceerd.

- **ID 15014: Schilde Brasschaatsebaan³⁰**

In 2019 is een bureaustudie uitgevoerd naar aanleiding van een verkaveling van gronden. Er is een vervolgonderzoek naar steentijdsites geadviseerd gezien de nabijheid van een ven. Er is tevens vervolgonderzoek naar sporensites geadviseerd. De resultaten zijn nog niet gepubliceerd.

BESLUIT

Op dit terrein zijn geen archeologische vondsten geregistreerd. In de nabije omgeving zijn nog geen kampplaatsen uit de steentijd gelocaliseerd. In de regio werden wel concentraties van lithisch materiaal aangetroffen, wat erop wijst dat de prehistorische jager-verzamelaar de Bovenschijn-vallei bezocht.

Uit **erfgoedonderzoek** kunnen we afleiden dat er in de nabije omgeving verspreide bewoning aanwezig was in de nieuwe tijd. Het betreft **17de en vooral 18de eeuwse sites** waarbij op één locatie ook gegevens uit de 15de en 16de eeuw voorhanden zijn. Over het kasteel van 's Gravenwezel gaan de oudste bronnen terug tot de 12de eeuw of 13de eeuw. Twee locaties vermelden een 18de eeuwse molensite, wat wijst op economische activiteit. De sites bevinden zich op vergraven terrein (OT) of op droge tot matig natte plagenbodems.

Op een afstand van 2 tot 2.5 km ten zuidwesten van het plangebied situeren zich de **Steenakkers** in Wijnegem, waar tussen 1976 en 2001 archeologisch onderzoek plaatsvond. Tijdens de **opgravingen** in verschillende zones kwam een nederzetting uit de late ijzertijd en vroege Romeinse tijd aan het licht. Er werden ook nederzettingssporen uit de vroege, volle en late middeleeuwen aangetroffen. De Steenakker bevindt zich op de bodemseries Scm en Sdm.

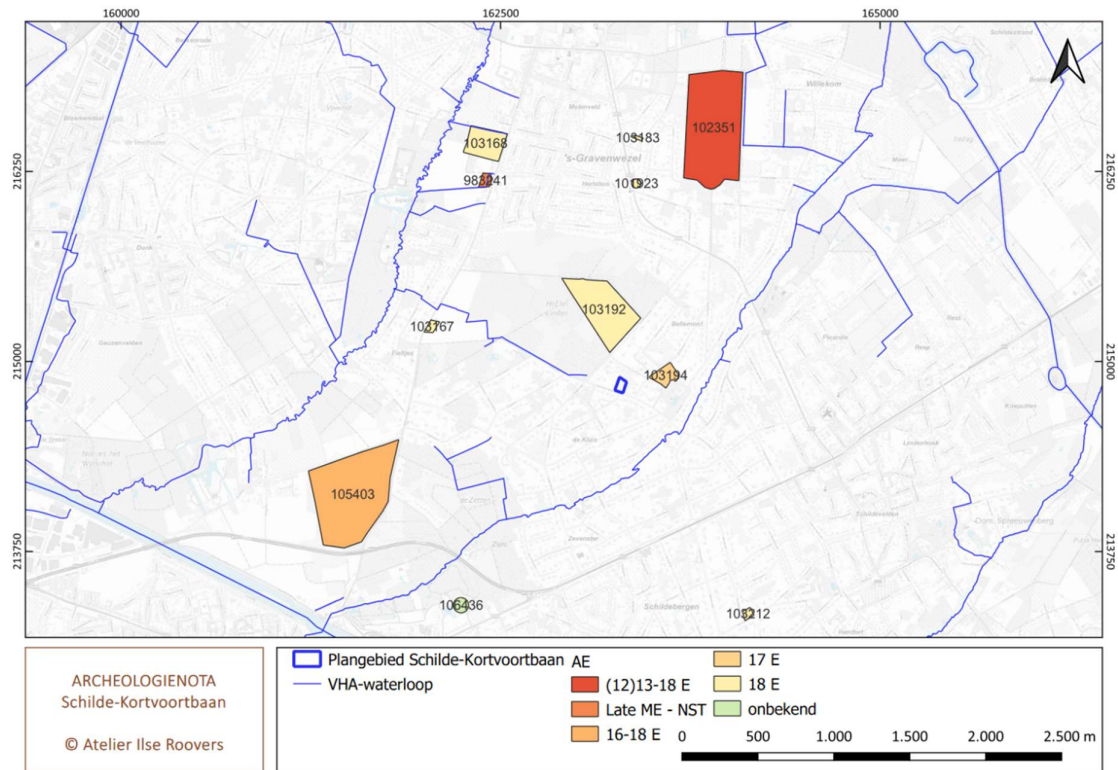
Tussen 2017 en 2023 zijn in de nabije omgeving een zestal **bureaustudies** uitgevoerd. Voor vijf locaties werd een vervolgonderzoek geadviseerd. Op één locatie werd tijdens een landschappelijk bodemonderzoek vastgesteld dat het bodemprofiel verstoord was. Of de overige onderzoeken nuttige archeologische informatie hebben opgeleverd, is momenteel nog niet gekend. De resultaten zijn nog niet gepubliceerd. Op de onderstaande kaart duiden we de archeologische elementen en archeologienota's/nota's aan:

²⁷ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/22907> en ROOVERS 2022

²⁸ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/10985> en VANDERCRUYSEN 2017

²⁹ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/12225> en VERRIJCKT 2019

³⁰ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/15014> en DEVILLE 2020

Figuur 18: Archeologische elementen in de omgeving van het plangebied (bron CAI en AIR)

3.3 Historische context

3.3.1 Historische bronnen over Schilde³¹

De **plaatsnaam Schilde** wordt voor het eerst vermeld in een oorkonde van de abdij van Tongerlo en is **12de eeuws**. Er zijn ook verschillende historische bronnen bewaard over Schilde uit **12de tot 14de eeuw** die handelen over schenkingen van gronden tussen wereldlijke en kerkelijke gezaghebbers. Vermoedelijk ontstond Schilde in het begin van de 11de eeuw (rond 1000). Tussen de **14de en de 18de eeuw** waren er op het grondgebied van Schilde verscheidene cijns- en laathoven bekend, o.a. het Hof ten Putte, Hof ten Broecke, Hof te Rieme, Hof te Male, Hof van Diedeghem, Hof van Coudenberghe, Hof van Kersbeke, Hof van Bredevelde. In de 16de eeuw (1582-83) werden er tal van hoeven en huizen vernield.

Schilde kent een historiek van **militaire conflicten**. Begin 18de eeuw (1701), tijdens de Spaanse Successieoorlog, werd een Franse verdedigingslijn aangelegd ("de Linnekens") aan de zuidgrens van Schilde langs de Schijn. Aan de noordgrens van de gemeente sloegen de Fransen in 1703 een kamp dat van schansen en wallen werd voorzien, en waarvan een aarden veldschans bewaard is gebleven. Aan de vooravond van WOI werd het fort van 's Gravenwezel en een schans gebouwd ter verdediging van de stad Antwerpen. Het fort werd in 1939 verbonden met de anti-tankgracht, eveneens ter verdediging van Antwerpen.

De dorpskern heeft zich gevormd tussen de heide en vennen in het noorden en de vallei van de Groot Schijn in het zuidoosten van de gemeente, waar ook de eerste akkers en weilanden werden aangelegd. Na het rechte trekken van de baan Antwerpen-Turnhout in het midden van de 18de eeuw, evolueerde Schilde van een nederzetting bij de rivier Groot Schijn naar een straatdorp langs de Turnhoutsebaan. Het karakter van de dorpskern ging in de jaren 1960 verloren door de aanleg van het huidige kerkplein. Door de aanwezigheid van heide- en bosgebied was Schilde in de 19de en 20ste eeuw een vakantieoord dat na WOII een residentieel karakter kreeg.

3.3.1 Water- en plaatsnamen

WATERNAAM (KLEIN) SCHIJN³²

De oudste historische bron over de waternaam Schijn dateert uit de **12de eeuw** (1100-1150) en is *Scinde*, *Schinda*, *Scint*. Waarschijnlijk gaat de benaming terug op het Oudnederlands 'de schijnende, de blinkende', wat verwijst naar het blank zetten van de aangrenzende landen, afgeleid van het Germaans skei-n 'helder'.

ZWANEBEEK OF WEZELSE BEEK³³/KROMVENBEEK³⁴/MOERBEEK³⁵/HOFBEEK³⁶/STEYNHOEFSEBEEK³⁷

Deze waternamen zijn samenstelling die bestaan uit het grondwoord *beek* dat wordt voorafgegaan door een bepalend bestanddeel dat een eigenschap van het water, de omgeving of de mens uitdrukt. Samenstellingen zijn hoofdzakelijk jongere waternamen, in deze gevallen zijn ze **19de eeuws**. Wezel is een lo-naam en komt van het Germaans *lahwa*, poel. Weze betekent wei- of hooiland, dus weidepoel, plas in weiden. Moer betekent turf of veen, veengebied, drassige bodem en is afgeleid van het Germaans *mora*.³⁸

³¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13702>

³² KEMPENEERS 2016, p. 286

³³ KEMPENEERS 2016, p. 370

³⁴ KEMPENEERS 2016, p. 182

³⁵ KEMPENEERS 2016, p. 224

³⁶ KEMPENEERS 2016, p. 137

³⁷ KEMPENEERS 2016, p. 305

³⁸ KEMPENEERS 2016, p. 223

3.3.2 Cartografische bronnen

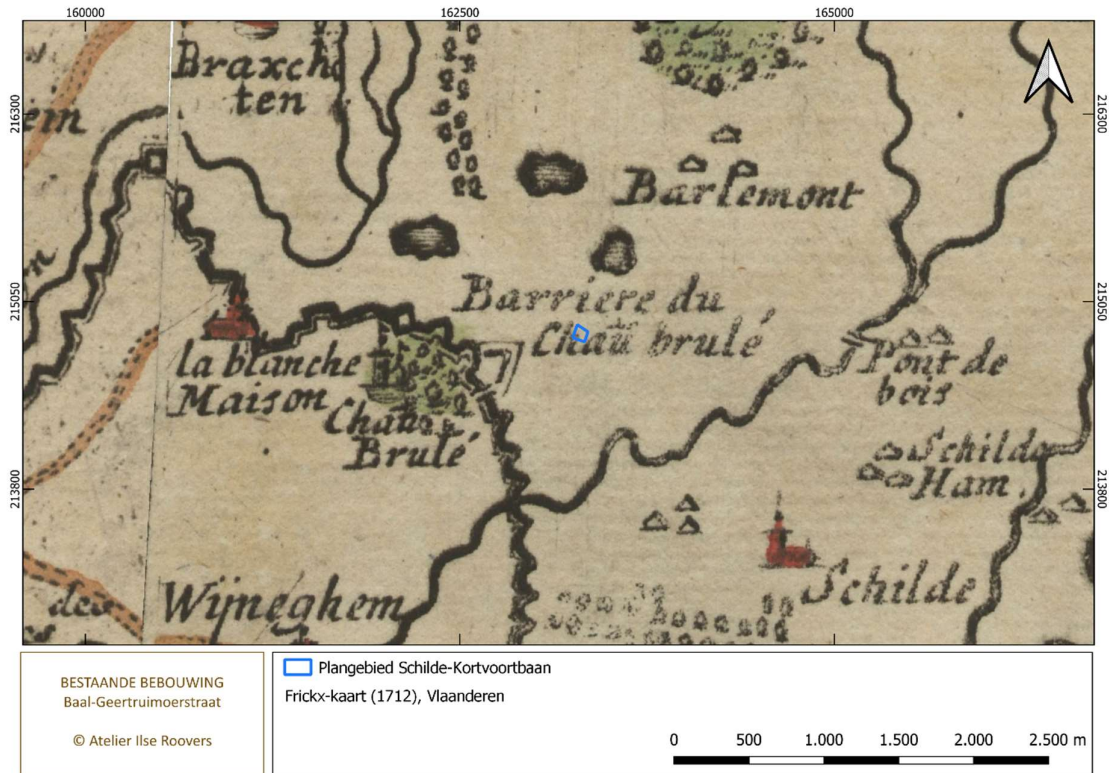
Voor we de kaarten in detail bespreken, vermelden we dat op de georeferentie van de historische kaarten een foutmarge zit. Voor de oudste kaarten kunnen we de ligging van gebouwen en wegen niet exact afleiden maar wel bij benadering inschatten, en dit voornamelijk op basis van jongere kaarten.

De **kaart van Fricx** van 1712 biedt geen rechtstreekse informatie over het terrein, maar geeft een wel beeld van de regio in de vroege 18de eeuw. Het plangebied situeert zich ten noordwesten van de dorpskern van Schilde en ten oosten van het kasteel (*chau brulé*) dat in 1579 afbrandde en later werd heropgebouwd (ID 105403 - Wijnegem Verbrand Hof, zie p. 21). Ten oosten van het plangebied bevindt zich een uitgestrekte heide met duinen en bossen (figuur 17).

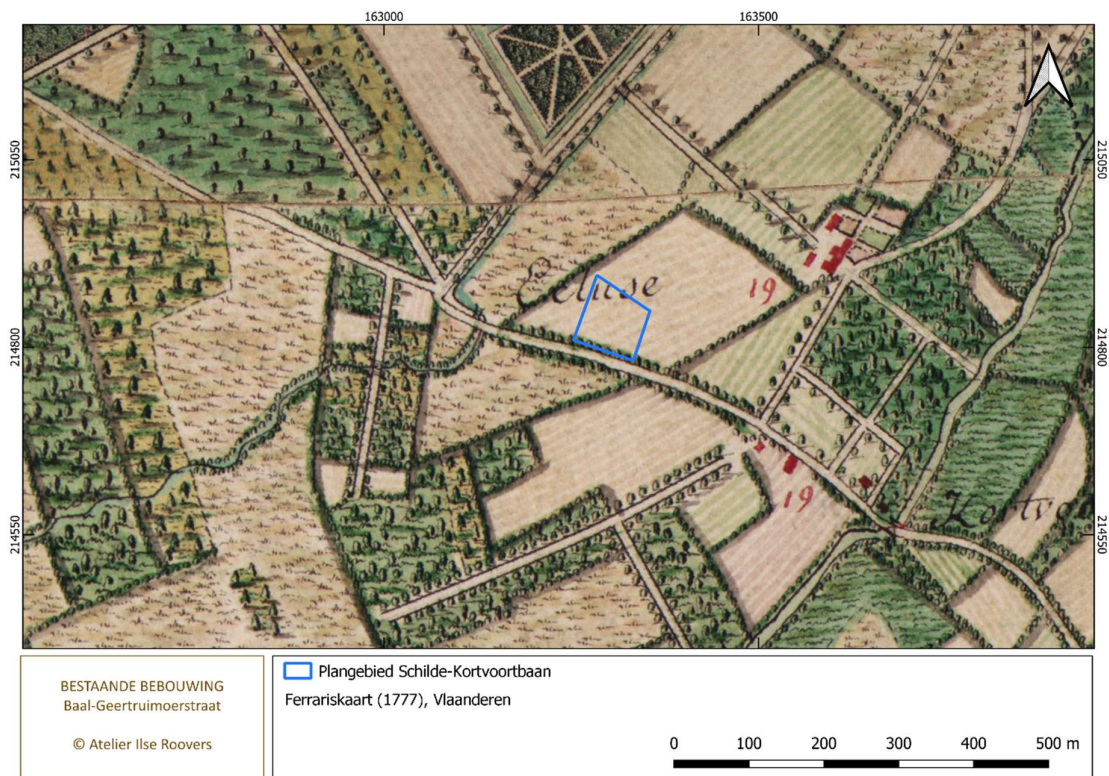
Op de **kaart van Ferraris** van 1777 (figuur 18) is het plangebied een bewerkte **akker of wei**, gesitueerd ten westen van de beboste oevers van de *Wezelsche Beeck*. Het terrein is onbebouwd. In de omgeving zijn hier en daar enkele gebouwen aangeduid maar de bewoning concentreert zich hoofdzakelijk langs de Baan Antwerpen-Turnhout en het centrum van Schilde, op 1.500 m ten zuidoosten van het terrein. Enkele meters ten oosten van het plangebied bevindt zich een sluis (*écluse*) die de greppel van het kasteeldomein van 's Gravenwezel en de Wezelse molen verbindt met de Wezelse Beek.

Op de kaarten uit het midden van de 19de eeuw blijft het terrein een **weiland**. In de nabije omgeving worden sparren aangeplant, aangeduid met *S (sapins)*. In deze omgeving zien we op grote schaal aanplantingen van naaldbomen, in navolging van de wet van 1870 *ter voorkoming van verdere duinzandverstuivingen*. Duingebieden werden bebost om verstuiving van zand tegen te gaan. Zo werd vermeden dat gronden die geschikt waren voor landbouw onbruikbaar zouden worden.³⁹ We tonen de **Vandermaelen kaart** van 1846-1854 (figuur 19).

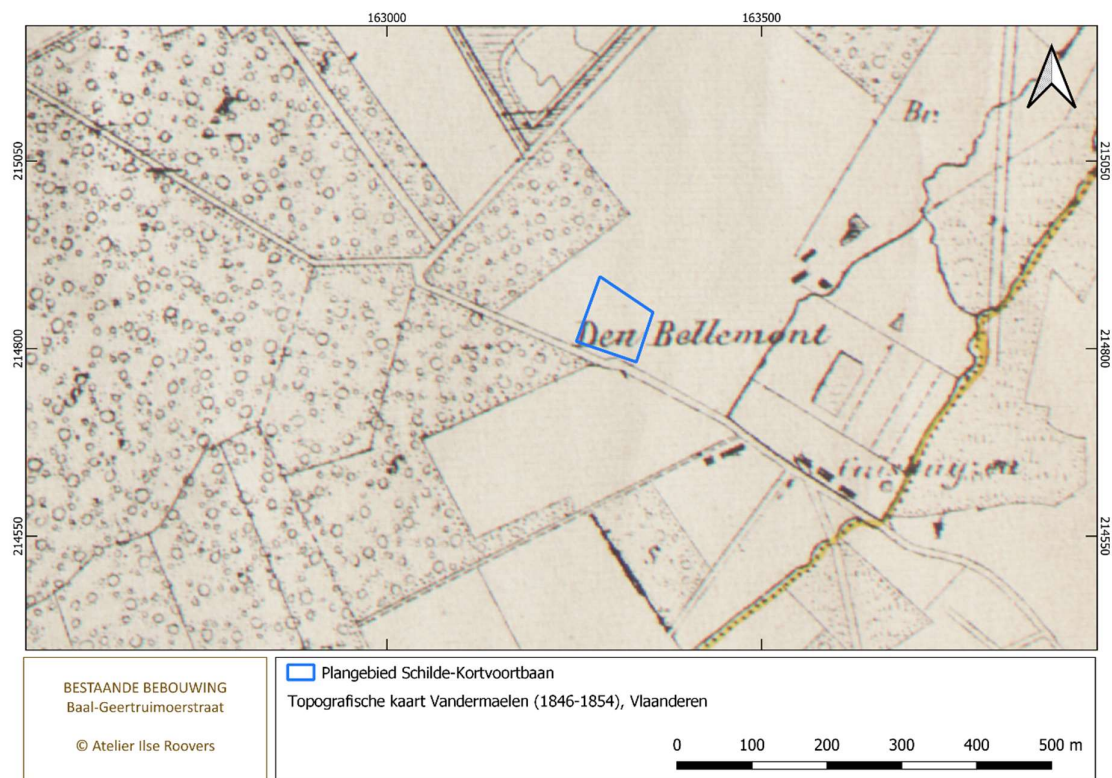
³⁹ Met dank aan collega Rik van de Konijnenburg voor deze informatie. Zie ook VAN DE KONIJNENBURG R. 2016, p. 26-27.

Figuur 19: Plangebied op de kaart van Fricx (bron geopunt)

Figuur 20: Plangebied op de kaart van Ferraris (bron geopunt)

Figuur 21: Plangebied op de kaart van Vandermaelen (bron geopunt)

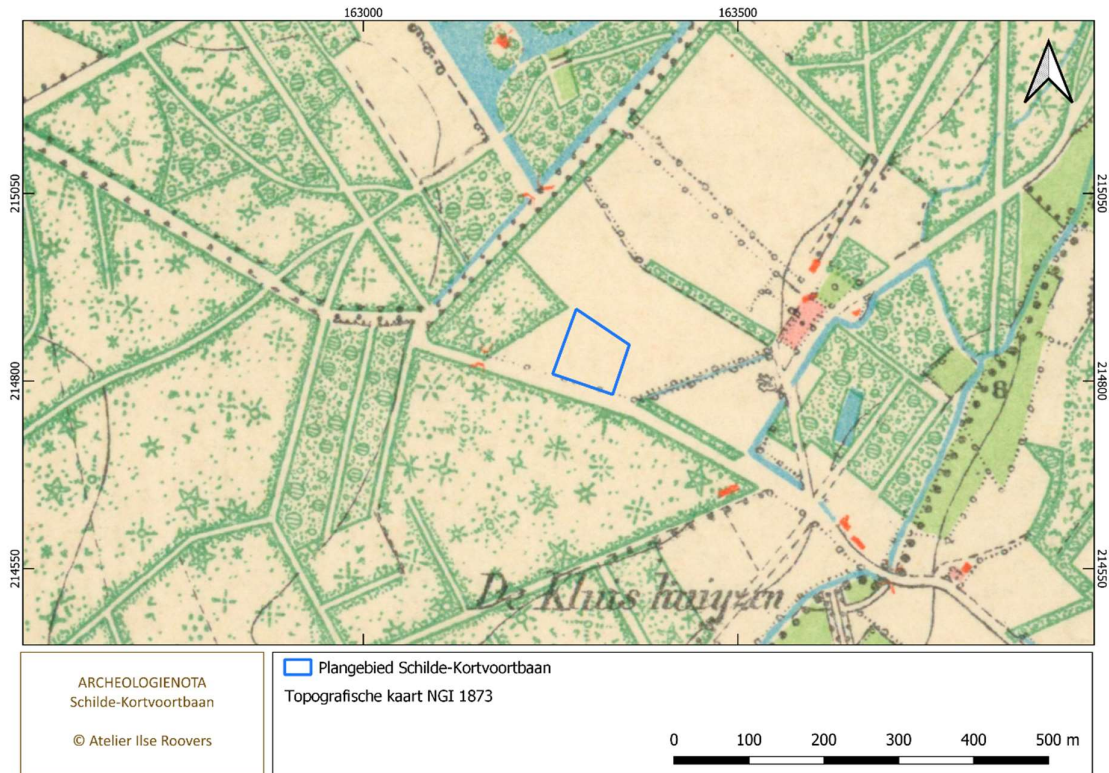
3.3.3 Topografische kaarten NGI en luchtfotografie

We bekeken de historische topografische kaarten van het NGI van 1873, 1904, 1939, 1969 en 1981 en alle luchtfoto's vanaf 1971 tot 2022 om een zicht te krijgen op het landgebruik van het terrein. Zowel de grootschalige als de kleinschalige winter- en zomerbestanden zijn geraadpleegd:

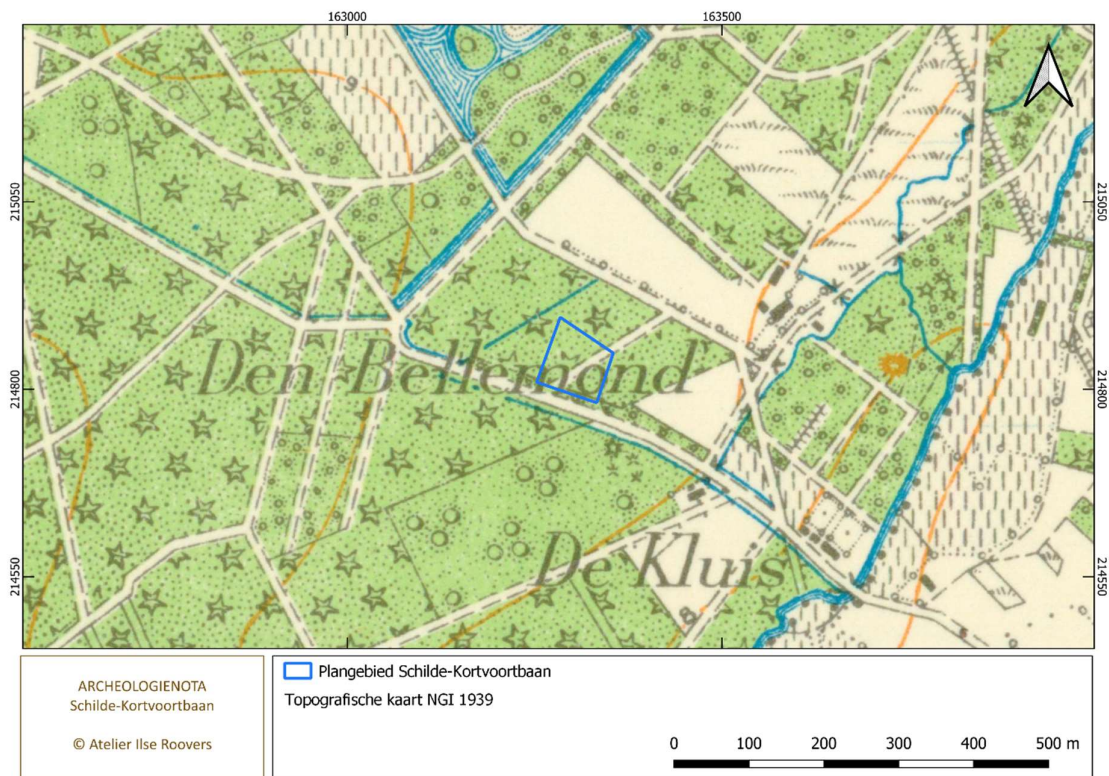
- Op de kaarten **NGI 1873 en 1904** is het terrein ingetekend als **akker of wei**. De aanplant van naaldbos in de nabije omgeving neemt toe (figuur 20).
- Op de kaart van **NGI 1939** is het perceel ook bebost met **naalddhout** (figuur 21).
- Op de kaart **NGI 1969** is het perceel **bebouwd** met voor en achter de woning een strook die ingericht is als tuin (figuur 22). Het eerste beeld van het terrein is een luchtfoto van 1971, dat dezelfde situatie toont (figuur 23).
- Op de **luchtfoto van 1995** is de tuinstrook begroeid (figuur 24)
- Op de **luchtfoto van 2013** is de tuinstrook mogelijk heraangelegd (figuur 25).

BESLUIT

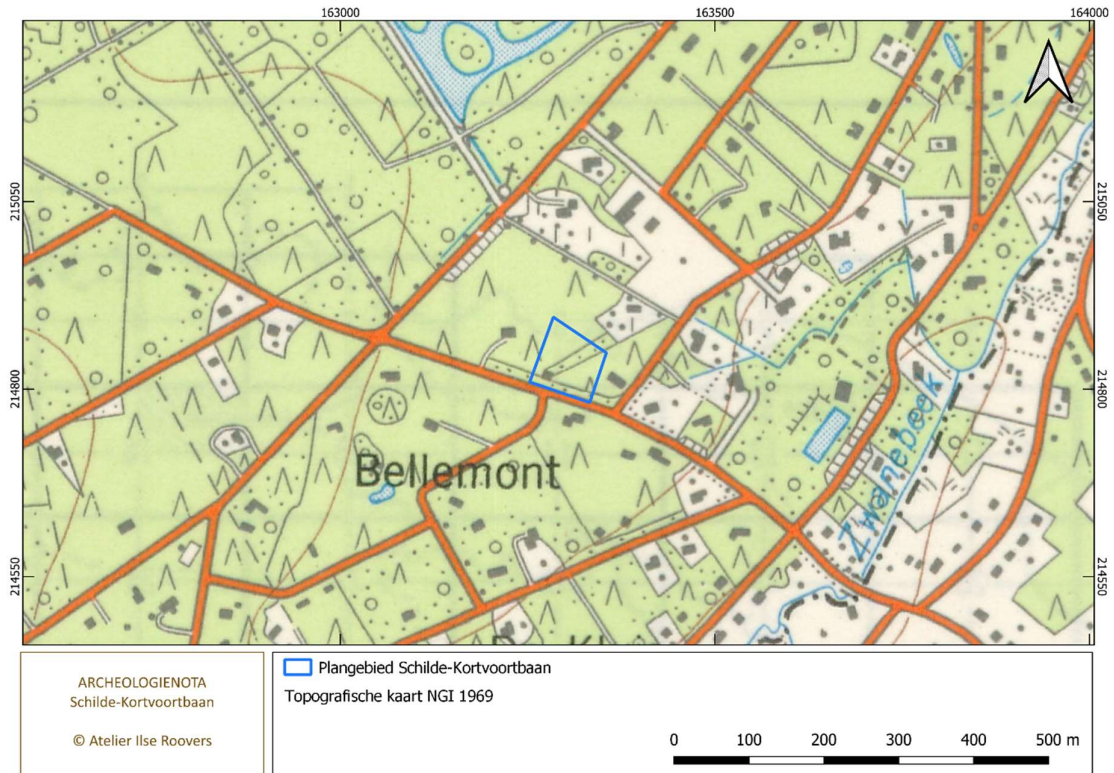
De plaatsnaam Schilde wordt voor het eerst vermeld in de 12de eeuw, wat aansluit bij de oudste vermelding van de waternaam Schijn die eveneens 12de eeuws is. Op het einde van de 18de eeuw is het perceel een akker of wei ten westen van de beboste oevers van de *Weselsche beeck*, later Zwanebeek. Na 1904 en vóór 1939 is het perceel aangeplant met **naalddhout** in navolging van de wet van 1870 *ter voorkoming van verdere duinzandverstuivingen*. Het terrein wordt bebouwd in het derde kwart van de 20ste eeuw. Er komt een woning met tuinaanleg.

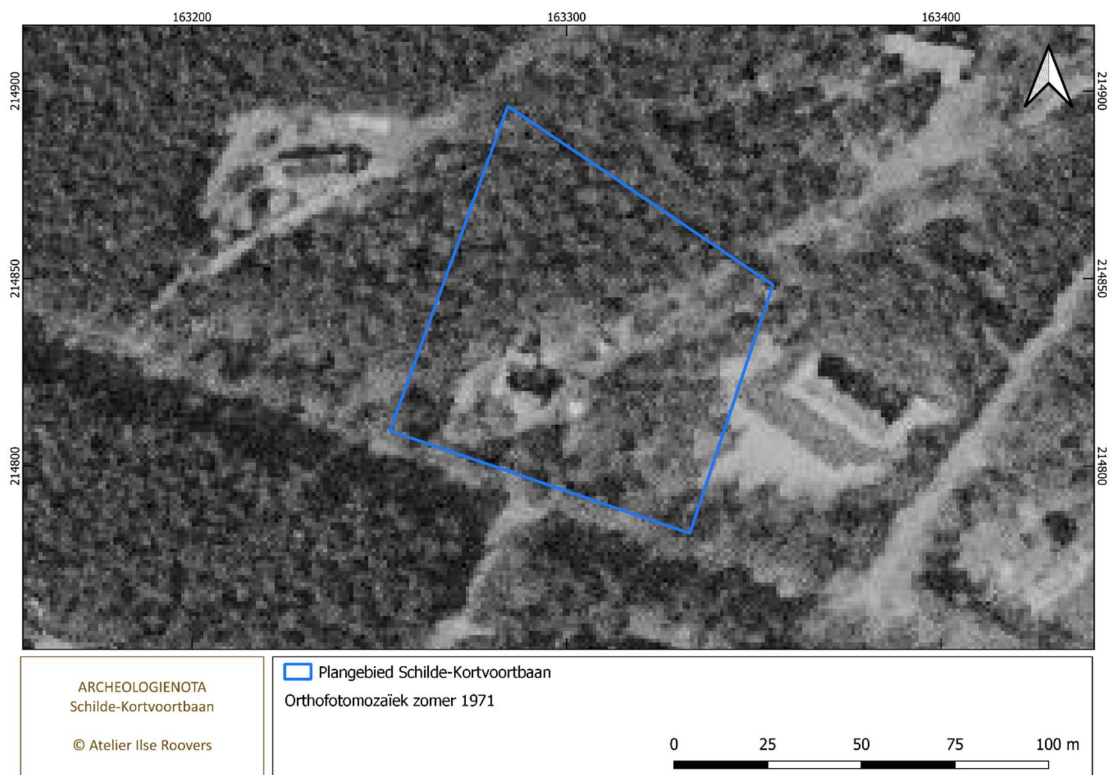
Figuur 22: Plangebied op de topografische kaart van 1873 (bron geopunt)

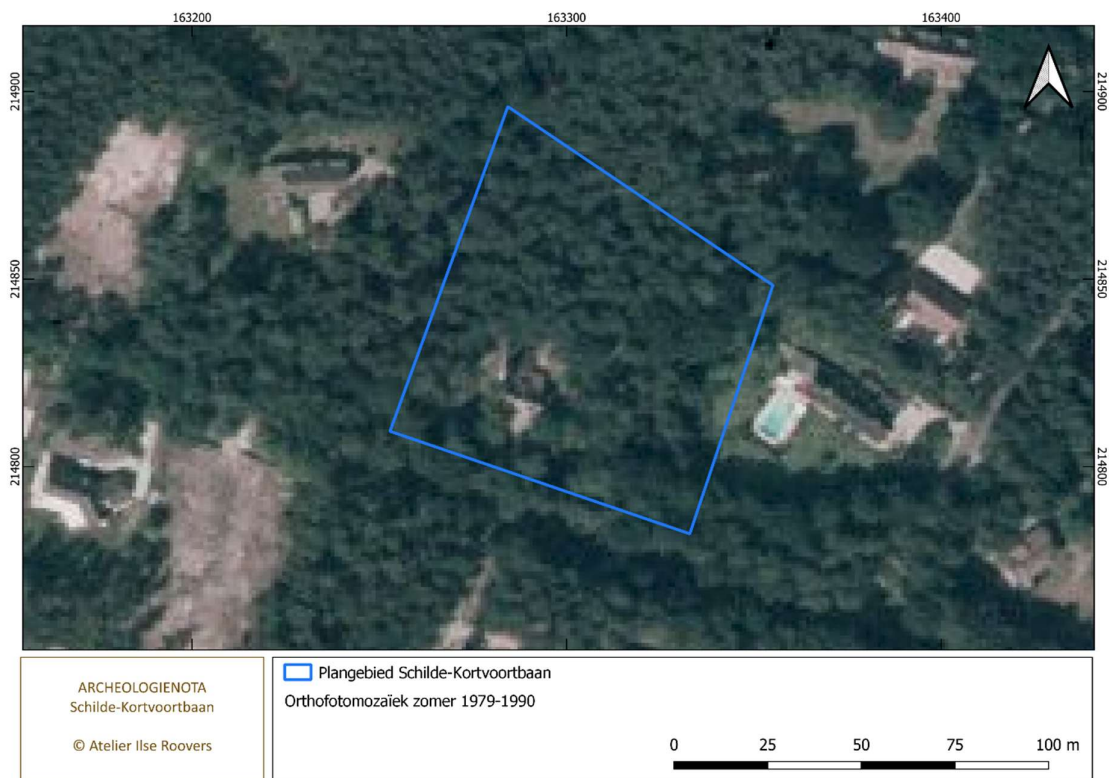
Figuur 23: Plangebied op de topografische kaart van 1939 (bron geopunt)

Figuur 24: Plangebied op de topografische kaart van 1969 (bron geopunt)

Figuur 25: Plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron geopunt)

Figuur 26: Plangebied op de luchtfoto reeks 1979 1990 (bron geopunt)

Figuur 27: Plangebied op de luchtfoto van 2015 (bron geopunt)

4. SYNTHESE

4.1 Conclusies uit de bureaustudie

Het plangebied zich situeert in de **Centrale Kempen**, in de vallei van de Zwanebeek. Het verloop van de beek is natuurlijk. Ze watert af naar het Groot Schijn dat tot het bekken van de Beneden-Schelde behoort. Het terrein heeft een hoogteverloop tussen 9.3 en 10.3 m TAW en is niet overstromingsgevoelig. In de ondergrond bevinden zich de tertiaire lichtgrijze tot lichtgroene, fijne zanden van de formatie van Brasschaat. Daarop zijn tijdens het quartair eolische sedimenten van zand tot silt afgezet, met onderaan in het profiel getijdenafzettingen. Op de quartaire zanden is de **plaggenbodem Zbm** ontwikkeld. Plaggenbodems hebben een dikke antropogene humus A-horizont en zijn daardoor archeologisch interessant omdat bodemsporen buiten het bereik kunnen blijven van de ploeg. De erosiegevoeligheid is als verwaarloosbaar ingeschat waardoor archeologische lagen intact bewaard kunnen zijn.

Binnen het plangebied zijn geen archeologische vondsten geregistreerd. In de nabije omgeving zijn nog geen kampplaatsen uit de steentijd gelocaliseerd. In de regio werden wel concentraties van lithisch materiaal aangetroffen wat erop wijst dat de prehistorische jager-verzamelaar de Bovenschijn-vallei bezocht.

Uit **erfgoedonderzoek** kunnen we afleiden dat er in de nabije omgeving verspreide bewoning aanwezig was in de nieuwe tijd. Het betreft **17de en vooral 18de eeuwse sites** waarbij op één locatie ook gegevens uit de 15de en 16de eeuw voorhanden zijn. Voor het kasteel van 's Gravenwezel gaan de oudste bronnen terug tot de 12de eeuw of 13de eeuw. Twee locaties vermelden een 18de eeuwse molensite, wat wijst op economische activiteit. De sites bevinden zich op vergraven terrein (OT) of op droge tot matig natte plaggenbodems.

Op een afstand van 2 tot 2.5 km ten zuidwesten van het plangebied situeren zich de **Steenakkers** in Wijnegem waar tussen 1976 en 2001 archeologisch onderzoek plaatsvond. Tijdens de **opgravingen** in verschillende zones kwam een nederzetting uit de late ijzertijd en vroege Romeinse tijd aan het licht. Er werden ook nederzettingssporen uit de vroege, volle en late middeleeuwen aangetroffen. De Steenakkers bevinden zich op de bodemseries Scm en Sdm.

Tussen 2017 en 2022 zijn in de nabije omgeving een zestal **bureaustudies** uitgevoerd. Voor vijf locaties werd een vervolgonderzoek geadviseerd. Op één locatie werd tijdens een landschappelijk bodemonderzoek vastgesteld dat het bodemprofiel verstoord was. Of de overige onderzoeken archeologische informatie hebben opgeleverd, is momenteel nog niet gekend. De resultaten zijn nog niet gepubliceerd. Op de onderstaande kaart duiden we de archeologische elementen aan.

De **plaatsnaam Schilde** wordt voor het eerst vermeld in de **12de eeuw**. Ook over de **waternaam Schijn** dateren de oudste historische bronnen uit de 12de eeuw.

Op het einde van de 18de eeuw is het plangebied een **akker of wei** ten westen van de beboste oevers van de *Weselsche beek*, later Zwanebeek. Na 1904 en vóór 1939 is het perceel aangeplant met **naalddhout** in navolging van de wet van 1870 *ter voorkoming van verdere duinzandverstuivingen*. Het terrein wordt **bebouwd** in het derde kwart van de 20ste eeuw. Er komt een woning met daarrond tuinaanleg.

5.2 Impact

De initiatiefnemer vraagt een omgevingsvergunning aan voor de **verkaveling** in een woonparkgebied. Het terrein zal worden opgedeeld in twee loten voor open bebouwing. De zone waar de woningen zullen worden gebouwd, is gekend. De exacte uitvoering en de diepte van de verstoringen zijn nog niet gekend. Er wordt standaard rekening gehouden met een minimumverstoring van -0,80 m -mv voor de aanleg van funderingen van de woningen en eventuele gelijkvloerse bijgebouwen. Of er kelders of kruipkelders komen, staat nog niet vast. De woningen zijn toegankelijk via de Kortvoortbaan.

De gemeente Schilde wil het groene karakter van percelen in woonparkgebied behouden. Daarom gelden er bijkomende verkavelingsvoorschriften: de zone waar bodemingrepen zijn toegelaten bedraagt maximaal 1.400 m² voor lot 1 en 1.650 m² voor lot 2. De bestaande beboste groene ruimte van 1.931 m² moet behouden blijven.

Bij een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden wordt in principe het volledige plangebied in rekening genomen voor de archeologische evaluatie. Vanwege de bijkomende **verkavelingsvoorschriften voor woonparkgebieden** beslaat de zone waar de **bodemingrepen** zijn gepland **maximaal 3.079 m²**.

5.4 Kans op kennisvermeerdering

5.4.1 KANS OP KENNISVERMEERDERING INZAKE STEENTIJD ARTEFACTENSITES⁴⁰

Traditioneel wordt de aanwezigheid van steentijdsites aan ecologische parameters gekoppeld. Zones met een hoge dichtheid aan voedsel- en waterbronnen worden daarbij uitgelicht als zones met een verhoogde trefkans op vindplaatsen uit de steentijd. Steentijdsites met een hoge dichtheid aan artefacten bevinden zich in specifieke landschappelijke posities, nl. droge zones die vlakbij water -zoals een meer, ven of rivier- zijn gelegen. De afstand tot het water vormt daarbij een bepalende factor. De voorkeurslocaties van de prehistorische jager-verzamelaar varieert daarbij sterk van regio tot regio. Voor het plangebied, dat zich situeert in de Kempen, is vastgesteld dat hoger gelegen ruggen langs vennen en waterlopen de ideale kampeerplaatsen vormen.

Het plangebied ligt op een droge zandrug in de vallei van de Zwanebeek. Deze beek is de dichtstbijzijnde natuurlijke, permanente bron van water die bij deze evaluatie in overweging moet worden genomen, en stroomt op ca. 500 m ten O. De dichtstbijzijnde vondsten uit de steentijd zijn aangetroffen op de Steenakker te Wijnegem op ca. 2 km van het plangebied. Het betreft een ensemble van vier fragmenten lithisch materiaal zonder specifieke datering. In de ruime omgeving, nl. op de hoger gelegen ruggen in de valleien van het Klein en Groot Schijn, werden lithische artefacten ingezameld wat indicatoren zijn voor de aanwezigheid van de mens vanaf het laat paleolithicum en vooral uit het mesolithicum.

Deze locatie vormt geen ideale kampeerplaats omdat de natuurlijke bron van water te veraf is gelegen. Op de bodemkaart, DHM of de historische kaarten zijn er geen aanwijzingen van vennen in de nabijheid. De kans op het treffen van een **steentijdsite met een hoge dichtheid** aan artefacten schatten we als **laag** in. Veel prehistorische activiteiten hebben echter een geringere archeologische afdruk nagelaten. We spreken dan van **steentijdsites met een lage dichtheid** aan artefacten. De kans op het treffen van een steentijdsite met een lage dichtheid aan artefacten kunnen we echter **niet uitsluiten of bevestigen** aan de hand van ecologische parameters.

5.4.2 KANS OP KENNISVERMEERDERING INZAKE SPORENSITES

- SPORENSITES EN SITES MET VASTE STRUCTUREN (NEDERZETTINGEN)

In de nabijheid van het plangebied kunnen we locaties aanwijzen waar menselijke activiteit in het verleden heeft plaatsgevonden. De oudste historische bronnen over plaats- en waternamen dateren uit de 12de eeuw. Er zijn ook bronnen gekend uit de 12de tot 14de eeuw die handelen over schenkingen van gronden en hoeves. Erfgoedstudies tonen in de nabije omgeving locaties uit de 17de en vooral 18de eeuw waarbij op één plaats ook gegevens uit de 15de en 16de eeuw voorhanden zijn. Op de opgravingen van de Steenakker in Wijnegem, op 2 tot 2.5 km ten ZW, zijn

⁴⁰ De verwachting voor steentijd is opgesteld op basis van VAN GILS & MEYLEMANS 2022 met afwegingskader en methodiek.

nederzettingssporen aangetroffen van de metaaltijden tot en met de late middeleeuwen. Al deze locaties situeren zich op de droge tot matig natte plaggenbodems Zbm, Scm en Sdm.

Het plangebied ligt op een droge zandrug met bodemserie Zbm. Plaggenbodems komen vaak voor in de buurt van oude woonkernen of hoeven. Ze wijzen op het gebruik van plaggenophoging om de arme zandgronden te bemesten. Deze techniek van grondbewerking werd vanaf de late 14de – 15de eeuw toegepast. We schatten de **verwachting** op het aantreffen van sporensites vanaf het **neolithicum tot en met de late middeleeuwen** als **medium** in. De historische kaarten tonen aan dat het plangebied in de nieuwe tijd onbewoond was en werd bewerkt als akker of wei. Daaruit kunnen we besluiten dat er een **lage verwachting** is op de aanwezigheid van nederzettingssporen uit de **nieuwe tijd**.

- **OFFSITE SITES EN SITES M.B.T. NATTE CONTEXTEN**

Het plangebied situeert zich op een droge zandgrond op 500 m van de Zwanebeek. De **verwachting op het aantreffen van sites m.b.t. natte contexten** is **nihil**.

- **SITES EN RELICTEN M.B.T. MILITAIRE CONFLICTEN**

Schildre kent een historiek van militaire conflicten uit de nieuwste tijd. Begin 18de eeuw (1701), tijdens de Spaanse Successieoorlog, werd een Franse verdedigingslijn aangelegd aan de zuidgrens van Schilde langs de Schijn. Aan de noordgrens van de gemeente sloegen de Fransen in 1703 een kamp dat van schansen en wallen. Aan de vooravond van WO I werd het fort van 's Gravenwezel en een schans gebouwd ter verdediging van de stad Antwerpen. Het fort werd in 1939 verbonden met de anti-tankgracht, eveneens ter verdediging van Antwerpen.

Er is een **medium verwachting** op het aantreffen van relictten die wijzen op **militaire conflicten uit de nieuwste tijd (begin van de 18de eeuw)**. De kans op aanwezigheid van **relictten uit WO I en WO II** schatten we **eerder laag** in maar de kans op het aantreffen van **losse vondsten** is mogelijk.

5.5 Advies

Deze archeologienota is opgesteld om de locatie Schilde-Kortvoortbaan op archeologisch vlak te waarderen. De studie is uitgevoerd naar aanleiding van een omgevingsvergunning voor een verkaveling.

Op basis van de bureaustudie kennen we aan het plangebied een lage verwachting toe op het treffen van steentijdsites met hoge dichtheid aan artefacten. **Verder onderzoek naar steentijdsites met hoge dichtheid** aan artefacten is dan ook niet te verantwoorden en wordt **niet geadviseerd**.

De verwachting op het treffen van sporensites vanaf het laat-neolithicum tot en met de late middeleeuwen schatten we als medium in. Omdat het plangebied in de nieuwe tijd onbewoond was en werd bewerkt als akker of wei, is er een lage verwachting op de aanwezigheid van een site met vaste structuren. Er is een medium verwachting op het aantreffen van relictten van militaire conflicten uit het begin van de 18de eeuw. De kans op aanwezigheid van relictten uit WO I en WO II schatten we eerder laag in, maar de kans op het aantreffen van losse vondsten is mogelijk. **Verder onderzoek naar sporensites** wordt **geadviseerd**.

We stellen **een programma van maatregelen** op in het tweede deel van deze archeologienota.

5. SAMENVATTING

Deze archeologienota is opgesteld om de locatie Schilde-Kortvoortbaan op archeologisch vlak te waarderen. De studie is uitgevoerd naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de verkaveling van gronden.

Op basis van de bureaustudie kennen we aan het plangebied een lage verwachting toe op het treffen van steentijdsites, waardoor vervolgonderzoek naar steentijdsites met een hoge densiteit aan artefacten niet geadviseerd wordt.

De verwachting op het treffen van sporensites vanaf het laat-neolithicum tot en met de late middeleeuwen schatten we als medium in, waardoor vervolgonderzoek naar sporensites geadviseerd wordt. Omdat het terrein in de nieuwe tijd onbewoond was, is de kans op het aantreffen van sites met vaste structuren uit de nieuwe tijd laag. Er is een medium verwachting op het aantreffen van relictten van militaire conflicten uit het begin van de 18de eeuw. Het aantreffen van relictten uit WO I en WOII schatten we eerder laag in, maar de kans op het aantreffen van losse vondsten is mogelijk.

We stellen een programma van maatregelen op in het tweede deel van deze archeologienota.

6. Bibliografische referenties

UITGEGEVEN BRONNEN

AENDENBOOM J., 1987: Archeologisch onderzoek in de gemeente Wijnegem. Prospectie, analyse, synthese (licentiaatsverhandeling RUG)(niet geraadpleegd)

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.

DE RAYMAEKER A. e.a. 2021: Nota: Het archeologisch vooronderzoek aan Den Aard 18 te Schilde, Tienen.

DEVILLE T. & HOUBRECHTS S. 2020 : Archeologienota Brasschaatsebaan 79-81 te Schilde – Gemeente Schilde, *Condor Rapporten 604*, Hasselt.

ERVYNCK A., DEBRUYNE S. & RIBBENS R. 2015: Assessment, Een handleiding voor de archeoloog. Onroerend Erfgoed, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed.

HEIRBAUT E.N.A. & VANDENBUSSCHE V. 2021: Verkaveling aan de Boerendreef te Schilde. Archeologienota, *LARes-rapport 543*, Halle-Zoersel.

NUYTS T. & VERRIJCKT J. 2021: Nota proefsleuvenonderzoek 's Gravenwezel, Wijnegemsteenweg 81, *Rapport nr. 0860*, Beerse.

VAN DAMME 1988: Regionale bodemkunde, Deel 1. Karterings- en klassificatie eenheden, Leuven.

VAN GILS M. & DE BIE M. 2006: Steentijd in de Kempen. Prospectie, kartering en waardering van het laat-paleolithisch en mesolithisch erfgoed, Centrale Archeologische Inventaris (CAI) II. Thematisch inventarisatie- en evaluatieonderzoek, *VIOE-Rapporten 02*, Brussel, 7-16.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: Eénduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20 000), Gent.

RENSINK E. 2008: KNA Leidraad in pleistoceen Nederland, I. Leidraad archeologisch onderzoek in beekdalen en II. Leidraad archeologische verwachtingskaarten van beekdalen, RACM.

REYNS N. en FERKET R. 2019: Archeologienota Gravenwezel (Schildre) - Pater Nuyenslaan, *Rapporten All-Archeo bvba 843*, Bornem.

REYNS N. 2022: Archeologienota Schilde - Wijnegemsesteenweg, *Rapporten All-Archeo bvba 1462*, Bornem.

ROOVERS I. 2022: Archeologienota Schilde – Rozenlaan, *Archeologische studies 65*, 2022.

TROUET V. 2020: Wat bomen ons vertellen. Een geschiedenis van de wereld in jaarringen, Tielt.

VAN DE KONIJNENBURG, R., (2016), Archeologienota met uitgesteld onderzoek, Hechtel-Eksel (Eksel), Schutterijstraat 26, verslag van de resultaten *HAAS-rapport 2016-32*, Bree.

VANDER CRUYSSSEN M. 2017: Archeologienota Schilde, Eugène Van De Vellaan, *BAAC Vlaanderen Rapport 710*, Gent

VAN GILS M. & MEYLEMANS E. 2022: Booronderzoeken. Vooronderzoek naar artefactensites uit de steentijd: methodiek en afwegingen, *Afwegingskaders agentschap Onroerend Erfgoed nr. 11*, 2022.

VAN DOESBURG J. e.a. 2007: Essen in zicht. Essen en plaggenbodems in Nederland: onderzoek en beleid, *Nederlandse Archeologische Rapporten 34*, Amersfoort.

DIGITALE BRONNEN

Agentschap voor geografische informatie: www.agiv.be
Agentschap onroerend erfgoed: www.onroenderfgoed.be
Bodemverkenner: www.dov.vlaanderen.be
Cartesius: www.cartesius.be
Cartoweb: www.cartoweb.be
Centraal Archeologische Inventaris: cai.erfgoed.net
Databank ondergrond Vlaanderen: dov.vlaanderen.be
Geoportaal: geo.onroenderfgoed.be
Geopunt Vlaanderen: www.geopunt.be
Inventaris onroerend erfgoed: www.inventaris.onroenderfgoed.be
Koninklijke Bibliotheek van België: www.kbr.be

7. Lijst van figuren

Figuur 1: Plangebied op de topografische kaart (bron: geopunt).....	7	
Figuur 2: Plangebied op het grootschalig referentiebestand (bron: geopunt).....	7	
Figuur 3: Plangebied op het gewestplan (bron: geopunt).....	8	
Figuur 4: Plangebied op meest recente luchtfoto (bron: geopunt).....	8	
Figuur 5: Overzicht van de archeologische en historische perioden (bron Onderzoeksbalans VL).....	10	
Figuur 6: Plan bestaande toestand (bron opdrachtgever).....	12	
Figuur 7: Plan nieuwe toestand (bron opdrachtgever).....	14	
Figuur 11: Digitaal hoogtemodel van het plangebied (bron LIDAR DHMII).....	16	
Figuur 8: Hoogteprofiel 1 WO	Figuur 9: Hoogteprofiel 2 WO.....	16
Figuur 10: Hoogteprofiel 3 NZ.....		16
Figuur 12: Digitaal hoogtemodel van de omgeving (bron LIDAR DHMII).....		17
Figuur 13: Fluviaal verstromingsgevoelige gebieden (bron geopunt).....		17
Figuur 14: Plangebied op de tertiair geologische kaart (bron DOV Vlaanderen).....		19
Figuur 15: Plangebied op de quartair geologische profieltypekaart (bron DOV Vlaanderen).....		19
Figuur 16: Plangebied op de digitale bodemkaart (bron DOV Vlaanderen).....		21
Figuur 17: Plangebied op potentiële bodemerosiekaart (bron geopunt).....		21
Figuur 18: Archeologische elementen in de omgeving van het plangebied (bron CAI en AIR).....		25
Figuur 19: Plangebied op de kaart van Fricx (bron geopunt).....		28
Figuur 20: Plangebied op de kaart van Ferraris (bron geopunt).....		28
Figuur 21: Plangebied op de kaart van Vandermaelen (bron geopunt).....		29
Figuur 22: Plangebied op de topografische kaart van 1873 (bron geopunt).....		30
Figuur 23: Plangebied op de topografische kaart van 1939 (bron geopunt).....		30
Figuur 24: Plangebied op de topografische kaart van 1969 (bron geopunt).....		31
Figuur 25: Plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron geopunt).....		31
Figuur 26: Plangebied op de luchtfoto reeks 1979 1990 (bron geopunt).....		32
Figuur 27: Plangebied op de luchtfoto van 2015 (bron geopunt).....		32

8. Lijst van foto's

Foto 1: Zicht op het plangebied langs de Kortvoortbaan (Z naar N)(bron: opdrachtgever)
Foto 2: Zicht op de woning nr. 38 langs de Kortvoortbaan (W naar O)(bron: opdrachtgever)
Foto 3 : Zicht op de voorzijde van de woning nr. 38 (W naar O)(bron: opdrachtgever)
Foto 4: Zicht op de achterzijde van de woning (NW naar ZO)(bron: opdrachtgever)

ATELIER ILSE ROOVERS
ARCHEOLOGISCHE STUDIES